

РЕФЕРАТ

Текст: 105 с., 26 табл., 5 рис.

У дипломній роботі розглянуто теоретичні питання розвитку діяльності підприємства, зроблено практичний аналіз виробничо-комерційної діяльності ТОВ «Ударнік». Розглянуті суть понять розвиток та ефективності виробництва. Проведений аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства. Розроблені пропозиції по поліпшенню виробничо-комерційної діяльності на основі бізнес-планування. Розрахований очікуваний економічний ефект від пропонованих заходів.

Мета роботи - обґрунтування теоретичних і практичних підходів до проблеми розвитку діяльності на основі бізнес-планування.

Об'єктом дослідження є ТОВ «Ударнік».

РОЗВИТОК, БІЗНЕС-ПЛАН, ДІЯЛЬНІСТЬ, ПОТЕНЦІАЛ, ФОНДИ,
РЕСУРСИ, КАДРИ, ПРАЦЯ, МАТЕРІАЛИ, ІНТЕНСИВНІСТЬ,
ЕКСТЕНСИВНІСТЬ, ЕФЕКТИВНІСТЬ, ФОНДОВІДДАЧА,
ФОНДОМІСТКІСТЬ, МАТЕРІАЛООТДАЧА, МАТЕРІАЛОМІСТКІСТЬ,
ТРУДОМІСТКІСТЬ, ЕКОНОМІЯ

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	5
1.1 ЕФЕКТИВНІСТЬ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА ЙОГО РОЗВИТКУ	5
1.2 СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	12
1.3 ЧИННИКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	29
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	40
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «УДАРНИК»	42
2.1 ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДПРИЄМСТВА І ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОБНИЦТВА	42
2.2 АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	46
2.3 АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	49
2.4 АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВА	58
2.5 ОХОРОНА ПРАЦІ І ВИРШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ	63
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	69
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «УДАРНИК» НА ОСНОВІ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ	72
3.1 МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	72
3.2 РОЗРОБКА БІЗНЕС-ПЛАНУ ПО ВИРОБНИЦТВУ НАПІВФАБРИКАТУ – ОСНОВНОГО КОМПОНЕНТУ ДЛЯ ВИРОБНИЦТВА ПЛАСТИКОВИХ МІСТКОСТЕЙ	79
3.3 РОЗРАХУНОК ВИРОБНИЧИХ ПОКАЗНИКІВ БІЗНЕС-ПЛАНУ	81
3.4 РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПО ФІНАНСОВОМУ ПЛАНУ	86
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	89
РОЗДІЛ 4. ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЕКТУ ВИРОБНИЦТВА НАПІВФАБРИКАТУ	91
ВИСНОВОК	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96

ВСТУП

Концепція розвитку економіки України на сучасному рівні передбачає пошук нових резервів економічного зростання. Якщо раніше економіка розвивалася за рахунок залучення у виробництво додаткових ресурсів, то тепер вирішення багатьох складних економічних проблем стає можливим тільки на основі підвищення ефективності використання всього того, що складає економічний потенціал держави.

Результативність використання потенціалу підприємства забезпечує ефективність функціонування економіки держави і динамізм його розвитку. Дослідження потенціалу в теоретичному і практичному плані перш за все визначається його роллю у відтворенні господарства держави, соціально орієнтованій економіці. Повніше використання потенціалу є основним завданням інтенсифікації економіки держави і підприємства.

Україна в цілому є промисловою країною, і, отже, саме розвиток промисловості визначає спосіб життя і перспективи більшої частини населення. Типовий український регіон – це промисловий регіон, тому при виробленні регіональної інвестиційної і кредитної політики необхідно в розділ кути ставити саме питання промислового розвитку.

Економіка нашої країни все більшою мірою набуває ринкового характеру, при цьому підприємства для оцінки своєї діяльності продовжують застосовувати лише стандартні методики фінансового аналізу, що базуються на розрахунку різних коефіцієнтів фінансової стійкості, платоспроможності і т.д. Багато підприємств вже накопичили цінний «багаж» інформації про свою виробничо-господарську діяльність, проте, як користуватися цією інформацією при підготовці стратегічних управлінських рішень, керівники і менеджери підприємства, як правило, не знають.

По цих і багатьом іншим причинам, в даний час технології, за допомогою яких підприємство може оцінювати свій поточний стан і виробляти ефективні і результативні стратегії майбутнього розвитку, зазнають значні зміни.

Все це підтверджує актуальність питань про необхідність вироблення підходів до розвитку діяльності підприємства. Це дозволить оперативно визначати внутрішні можливості і слабкості господарської одиниці, виявляти приховані резерви в цілях підвищення ефективності її діяльності.

РОЗДІЛ 1. ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Ефективність господарської діяльності підприємства як основа його розвитку

Ефективність виробництва належить до ключових категорій ринкової економіки, яка безпосередньо пов'язана з досягненням кінцевої мети розвитку виробництва в цілому і кожного підприємства окремо.

Економічна теорія визначає категорію ефективності як результативність виробничого процесу, виробничої системи або конкретної форми господарювання. У найбільш загальному вигляді економічна ефективність виробництва є кількісним співвідношенням двох величин-результатів господарської діяльності і виробничих витрат. Історично при всіх способах виробництва безвідносно до форм власності виробника цікавить співвідношення між витратами і результатами своєї діяльності. Суть проблеми підвищення ефективності виробництва полягає в збільшенні в процесі використання наявних ресурсів економічних результатів на кожен одиницю витрат.

Підвищення економічної ефективності - одна з центральних проблем економіки. Для успішного вирішення багатобразних економічних і соціальних завдань немає іншого шляху, окрім різкого підвищення ефективності всього суспільного виробництва [7.]

Суть економічної ефективності виробництва трактується більшістю економістів як досягнення максимальних результатів на користь суспільства при мінімально можливих витратах. Тому визначення економічної ефективності виробництва повинне базуватися на зіставленні результату виробництва з сукупними витратами живої і минулої праці, що зумовили даний результат.

Виробництво продукції неможливе без витрат упередженої і живої праці. Завжди і скрізь, в будь-якій сфері господарства, для виробництва продукції необхідні як одноразові, так і поточні витрати. При цьому величина витрат залежить від безлічі обставин і чинників. Кожен вид продукції може бути проведений з різних видів сировини і матеріалів, за допомогою різних технічних засобів, на підприємствах, що розрізняються за розмірами, профілем, структурою, при різних формах організації праці і виробництва [7.]

Очевидно, що при виборі шляхів і способів задоволення потреб в необхідній продукції – народногосподарських і індивідуальних – слід виходити з найменших витрат суспільної праці на її виробництво, тобто добиватися, щоб ці витрати проводилися з найбільшою економічною ефективністю.

Особливий інтерес в будь-якій економічній ситуації викликає співвідношення між витратами і результатами діяльності організації. Об'єктивна необхідність усесвітньої економії суспільної праці визначається значною мірою тим, що суспільні потреби в кожен даний відрізок часу перевищують ресурси, що є у розпорядженні суспільства, – матеріальні, трудові, фінансові. Звідси і витікає суть економічної ефективності, що полягає в необхідності при даних ресурсах, шляхом їх всемірної економії суспільні потреби, що найбільшою мірою збільшуються.

Вирішення цієї проблеми стримується тим, що належного поширення не набула методика економічного аналізу, яка б дозволила якнайповніше досліджувати вплив НТП на ефективність виробництва, а також різноспрямованих змін в ефективності використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів на узагальнюючі показники економічної ефективності виробництва.

Особлива значущість проблеми ефективності виробництва зумовлює необхідність правильно враховувати і аналізувати рівень і масштаби ефективності всіх засобів і елементів виробництва. Ефективність виробництва

завжди виражає відношення ефекту до витрат, здійснених на його отримання. Це означає, що визначення ефективності вимагає застосування методів кількісного аналізу і вимірювання, що припускає встановлення критерію економічної ефективності.

Економічна ефективність зрештою виражається в підвищенні продуктивності праці. Отже, рівень продуктивності праці є критерієм економічної ефективності виробництва. Чим вище продуктивність праці і, отже, нижче за витрачання виробництва, тим вище економічна ефективність витрат праці [11.]

Ефективними слід рахувати такі витрати, які сприяють задоволенню потреб при мінімумі витрат праці, що знаходить свій кількісний вираз в отриманні максимально можливого приросту ефекту по відношенню до витрат на виробництво або до застосованих у виробництві ресурсів при оптимальному співвідношенні фондів споживання і накопичення.

Підвищення продуктивності праці залежить від економічно обґрунтованого розподілу засобів між галузями, які проводять різні види продукції, і вибору найбільш економічного варіанту використання засобів в межах однієї галузі виробництва або різних галузей, що випускають продукцію однакового споживчого призначення (взаємозамінних продуктів). Вибір економічного варіанту усередині галузі і оптимальний розподіл засобів між галузями тісно зв'язані.

Для обґрунтування оптимальних пропорцій відтворення, а, отже, і розподіли засобів між різними галузями промислового виробництва використовується метод матеріальних і вартісних балансів, зокрема метод міжгалузевого балансу. Встановлення оптимальної пропорційності суспільного відтворення, оптимального співвідношення між окремими галузями виробництва припускає вибір якнайкращого, найбільш економічного варіанту

виробництва продукції в окремих галузях, тобто кількісне вимірювання економічної ефективності різних варіантів виготовлення продукції.

Від вибору варіанту залежить економія суспільних витрат. Якнайкращий варіант виробництва продукції, забезпечуючи економію засобів і праці в даній галузі, дозволяє вивільнити деяку частину коштів і направити їх на розвиток інших галузей економіки. В результаті вносяться корективи в розподіл засобів між галузями і в пропорції суспільного відтворення.

Розподіл засобів між окремими галузями економіки з урахуванням якнайкращих варіантів виробництва продукції в кожній галузі повинен забезпечити створення прогресивної структури суспільного виробництва, при якій максимально можливий об'єм виробництва досягається при найменших витратах праці.

Отже, рівень економічної ефективності витрат і ресурсів як в масштабі всього виробництва, так і в окремих його галузях, залежить від вибору кращого варіанту виробництва того або іншого виду промислової продукції. Тому для успішного розвитку промисловості і її окремих галузей виняткової важливості набувають правильні і точні методи визначення економічної ефективності засобів, що направляються на збільшення виробничих фондів, на технічне оснащення і вдосконалення організації виробництва в окремих галузях промисловості.

Слід розрізняти загальну і порівняльну ефективність витрат праці. Як загальна, так і порівняльна ефективність є відносною величиною – відношення ефекту до витрат, що його викликали. Загальна ефективність може бути обчислена по кожному об'єкту капітальних вкладень і нової техніки окремо. Вона характеризує загальну величину віддачі (ефекту), яка виходить в результаті здійснення витрат. Порівняльна ефективність обчислюється при виборі одного з двох або більш за варіанти рішення певної виробничої і

господарської задачі. Вона характеризує економічні переваги одного варіанту в порівнянні з іншими [11.]

Розрахунки загальної ефективності доцільно проводити в процесі планування господарства для характеристики ефекту, який буде отриманий в результаті капітальних вкладень, що виділяються в плані, а також для оцінки фактичної економічної ефективності вже здійснених витрат.

Розрахунки порівняльної економічної ефективності проводяться на стадіях планування і проектування об'єктів при порівнянні можливих варіантів їх здійснення. Після того, як варіант вибраний, можна визначати його загальну ефективність. Величина загальної ефективності залежить від доцільності варіанту, вибраного при розрахунку порівняльної ефективності.

При обґрунтуваннях і розрахунках економічної ефективності витрат необхідно виходити з народногосподарської оцінки отриманого ефекту. Витрати, вироблені в окремих галузях і на підприємствах, можуть розглядатися як ефективні лише у разі відповідного підвищення ефективності у всьому народному господарстві. Це вимагає комплексної оцінки економічної ефективності, тобто обліку витрат і ефекту не тільки в галузі, в якій намічається здійснення заходу, але і в зв'язаних галузях, що поставляють даній галузі засобу виробництва і споживаючих вироблювану нею продукцію. Тому обмеження розрахунків ефективності даною певною галуззю спотворює справжню ефективність витрат праці на виробництво продукції.

У ринковій практиці господарювання зустрічаються самі різні форми прояву економічної ефективності. Залежно від характеру процесу праці ефективність виробництва може виступати у вигляді техніко-економічної і соціально-економічної ефективності. Технічні і економічні аспекти ефективності характеризують розвиток основних чинників виробництва і результативність їх використання. Соціальна ефективність вирішує конкретні соціальні задачі (наприклад, поліпшення умов праці, охорона навколишнього

середовища, якість життя і т.д.). Зазвичай соціальні результати тісно пов'язані з економічними, оскільки основу всякого прогресу складає розвиток матеріального виробництва. Стосовно сфер застосування виділяють такі форми ефективності, як локальна і приватна. Локальна ефективність визначається в розрізі окремих ланок народного господарства (підприємство, промисловий комплекс, галузь, регіон). Приватна ефективність відображає результативність використання в процесі виробництва окремих видів витрат і ресурсів (робочої сили, основних і оборотних фондів, природних ресурсів і ін.). По об'єктах визначення розрізняються наступні форми ефективності: ефективність діючого виробництва; ефективність технічного переозброєння, реконструкції, розширення і нового будівництва; ефективність капітальних вкладень і нової техніки; ефективність зовнішньоекономічної діяльності; ефективність охорони навколишнього середовища і ін. З теоретичної точки зору всі ці форми ефективності розглядаються як одноразові вкладення у виробництво і їх вимірювання ґрунтується на загальних принципах визначення економічної ефективності діючого виробництва.

В умовах ринку специфічні інтереси підприємства не вимагають розрахунків народногосподарської ефективності (хоча останні рекомендуються офіційними методиками), кожне підприємство, будучи економічно самостійним товаровиробником, має право використовувати будь-які оцінки ефективності розвитку власного в рамках встановлених державою податкових відрахувань і соціальних обмежень. Особливості функціонування ринку (суб'єктивність інтересів різних учасників ринкового процесу, невизначеність досягнення кінцевих результатів, рухливість параметрів виробництва і збуту продукції, множинність критеріїв оцінки і ін.) також відкидають ділення ефективності на загальну і порівняльну, характерну для вітчизняної теорії і практики, оскільки можливі способи розвитку виробництва і вибір якнайкращого варіанту залежать від ринкової кон'юнктури. Ринкова ж стихія вельми складна, і перехід до ринку

обумовлює важливість розробки єдиних підходів до порівняння витрат і результатів для відбору і реалізації достовірно ефективних рішень на всіх рівнях.

Управління виробництвом, які перетворюють розрахунки економічної ефективності з формальної господарської процедури в життєву необхідність. Як свідчить світовий досвід, початковими принципами таких методичних положень з ринкових позицій є критерій ефективності, показники ефективності і методи їх порівняння. Ці принципи мають своїм призначенням реальну оцінку конкурентоздатних варіантів не по міфічній величині отриманого ефекту, а по їх ефективності відповідно до ринкової дійсності шляхом зіставлення передбачуваного прибутку з капіталом, що інвестується.

Доданки ефективності виробництва формуються під впливом різноманітних чинників технічного, організаційного, економічного і соціального характеру. Під терміном «чинники» зазвичай подразумеваються основні напрями розвитку якого-небудь процесу або явища. Виходячи з суті ефективності виробництва чинники ефективності можуть бути класифіковані по основних напрямках розвитку і вдосконалення виробництва, а також по рівнях управління виробництвом.

Класифікація по основних напрямках розвитку і вдосконалення виробництва відображає результативність використання витрат і ресурсів і включає наступні чинники: система державного регулювання розвитку виробництва; прискорення науково-технічного прогресу і широке впровадження науково-технічних досягнень у виробництво; оптимальність галузевої структури виробництва; поліпшення галузевої і територіальної організації виробництва на основі розвитку концентрації, спеціалізації, кооперації і комбінування; підвищення культурно-технічного і кваліфікаційного рівня виробничих кадрів і ін. На сучасному етапі ключовими в цій групі є чинники прямого і непрямого державного регулювання розвитку виробництва: державне

підприємництво, державне програмування, цінове регулювання, регулювання формування витрат на виробництво, регулювання оплати праці, заохочувальна амортизаційна політика, податкова політика, кредитне регулювання, структурне регулювання, активна соціальна політика і т.д.

Залежно від місця реалізації чинників ефективності вони підрозділяються на внутрішньовиробничі, галузеві і народногосподарські, за допомогою яких досягається економія суспільної праці в розрізі окремих ланок управління виробництвом. До чинників даної групи відносяться: на рівні підприємства – організаційно-технічні і соціально-економічні чинники (прискорення науково-технічного прогресу, вдосконалення організації виробництва, праці і управління і ін.); на рівні галузі до вище перерахованим доповнюються специфічні галузеві чинники (освоєння нових виробництв, концентрація, спеціалізація, кооперація і комбінування і т.п.); на рівні народного господарства включаються чинники державного регулювання розвитку виробництва, раціонального розміщення виробництва, міжнародного розподілу праці і т.д. Внутрішньовиробничі чинники знаходять безпосереднє віддзеркалення в комплексних планах економічного і соціального розвитку підприємств при обґрунтуванні економічно вигідних напрямів використання витрат і ресурсів, а також в процесі розробки стратегії розвитку підприємств [4.]

1.2 Система показників економічної ефективності господарської діяльності

Визначення ефективності виробництва починається зі встановлення критерію ефективності, тобто головної ознаки оцінки ефективності, що розкриває його суть. Сенс критерію ефективності виробництва витікає з необхідності максимізації отримуваних результатів або мінімізації вироблених витрат виходячи з постановлених цілей розвитку підприємства. При всьому різноманітті цих цілей домінуючою стає досягнення якнайкращих

економічних результатів, прагнення до витягання найбільшої маси прибули з урахуванням довготривалої перспективи розвитку. Звідси як початковий кількісний критерій ефективності виробництва повинна виступати річна норма прибули на вкладений капітал:

$$E = \Pi / D_0 = (Ц - С) / D_0 \quad (1.1)$$

де E - норма прибутку на вкладений капітал %;

Π – чистий річний прибуток (за вирахуванням податків), грн;

K – вкладення в капітал, що забезпечують отримання прибули, грн.;

Π – річний об'єм виробництва продукції в продажних цінах, грн.;

C – повна собівартість річного випуску продукції, грн.

Норма прибули на капітал, вибрана як критерій ефективності виробництва, застосовується як для порівняння різних варіантів розвитку підприємства. Відповідно до прийнятого критерію визначаються конкретні показники ефективності виробництва, що відображають основні характеристики витрат і результатів [7.]

Особлива значущість проблеми ефективності виробництва зумовлює необхідність правильного обліку і аналізу рівня і масштабів ефективності всіх засобів і елементів виробництва.

Необхідність кількісного вимірювання економічної ефективності вимагає системи показників, за допомогою яких визначаються величини ефекту і витрати на його досягнення.

Формуючи систему показників ефективності виробництва, слід дотримуватися певних принципів, а саме:

забезпечення взаємозв'язку критерію і системи взаємозв'язку критерію і системи конкретних показників ефективності діяльності;

відображення ефективності використання всіх видів вживаних ресурсів;

можливість застосування показників ефективності до управління різними галузями виробництва на підприємстві;

виконання показниками стимулюючої функції в процесі використання існуючих резервів підвищення ефективності виробництва (діяльності).

Система показників ефективності виробництва повинна включати декілька груп:

- 1) Узагальнюючі показники ефективності виробництва (діяльності).
- 2) Показники ефективності використання праці (персоналу).
- 3) Показники ефективності використання виробничих (основних і оборотних) фондів.
- 4) Показники ефективності використання фінансових коштів (оборотних коштів і інвестицій).

Кожна з цих груп включає певну кількість конкретних абсолютних або відносних показників, які характеризують загальну ефективність або ефективність використання окремих видів ресурсів. Це показано в таблиці 1.1.

Узагальнюючи показник ефективності застосування ресурсів підприємства можна розрахувати, користуючись формулою (1.2)

$$E_{зр} = \frac{V_{чп}}{Ч_{п} + (Ф_{ос} + Ф_{об}) * К_{пвп}} \quad (1.2)$$

де $E_{зр}$ – ефективність застосування ресурсів, тобто рівень продуктивності суспільного (живої праці);

$V_{чп}$ – чисельність тих, що працюють підприємства;

$Ф_{ос}$ – середньорічний об'єм основних фондів за оновленою вартістю;

$Ф_{об}$ – вартість оборотних фондів підприємства;

$К_{пвп}$ – коефіцієнт повних витрат роботи, який визначається на макро рівні як відношення чисельності працівників у сфері матеріального виробництва до об'єму створеного за розрахунковий рік національного доходу і

застосовується для перерахунку упередженої у виробничих фондах роботи [4.]

Таблиця 1.1 - Система показників ефективності виробничо-комерційної діяльності

Узагальнюючі показники	Показники ефективності використання		
	Праці (персоналу)	Виробничих фондів	Фінансових коштів
Рівень задоволення споживачів ринку	Темп росту продуктивності праці	Фондовіддача	Обіговість обігових коштів
Виробництво чистої продукції на одиницю витрат ресурсів	Частина приросту продукції за рахунок збільшення продуктивності праці	Фондовіддача активної частини основних фондів	Рентабельність оборотних коштів
Прибуток на одиницю загальних виробництв	Відносне вивільнення працівників	Рентабельність основних фондів	Відносне вивільнення оборотних коштів
Рентабельність виробництва	Коефіцієнт використання корисного фонду робочого часу	Фондомісткість одиниці продукції	Питомі капітальні вкладення (на одиницю приросту потужності або продукції)
Частина приросту продукції за рахунок інтенсифікації виробництва	Трудомісткість одиниці продукції	Матеріаломісткість одиниці продукції	Рентабельність інвестицій
Народногосподарський ефект використання одиниці продукції	Зарплатомісткість одиниці продукції	Коефіцієнт використання головних видів сировини і матеріалів	Термін окупності вкладених інвестицій

Узагальнюючим показником ефективності використаних ресурсів може бути показник витрат на одиницю товарної продукції, що характеризує рівень поточних витрат на виробництво і збут виробів (рівень собівартості).

Як відомо, в собівартість продукції використані ресурси включаються у вигляді оплати праці (персоналу), амортизаційних відрахувань (основні фонди і нематеріальні активи) і матеріальних витрат (оборотні фонди).

Між узагальнюючими показниками ефективності виробництва (діяльності) виділяють перш за все відносний рівень задоволення потреб ринку. Він визначається як відношення очікуваного або фактичного об'єму продажу товару до певного попиту покупців.

До важливих узагальнюючим показників ефективності виробництва належить також частина приросту продукції за рахунок інтенсифікації виробництва. Це обумовлюється тим, що в ринкових умовах господарювання вигідним економічно і соціально є не екстенсивне (через збільшення застосування ресурсів), а саме інтенсивний (за рахунок найлегшого використання дійсних ресурсів) розвиток виробництва.

Визначення частини приросту продукції за рахунок виробництва здійснюється по формулі (1.3):

$$\text{Чинт} = 100 * \left(1 - \frac{F P_3}{GV_3}\right), \quad (1.3)$$

де Чинт – частина приросту об'єму продукції, обумовлена інтенсифікацією виробництва;

P_3 – приріст застосування ресурсів за певний період (розрахунковий рік), %;

3 – приріст об'єму виробництва продукції за той самий період (рік), %.

Народногосподарський ефект використання одиниці продукції, як узагальнюючий показник ефективності того або іншого виробництва,

обчислюється як приріст чистого прибутку (доходу), тобто як приріст загального ефекту (збільшення прибули згодом зростання об'єму виробництва і продуктивності роботи, економії експлуатаційних витрат і інвестиційних ресурсів) за вирахуванням вартості знайденої (купленою) продукції виробничо-технічного призначення [4.]

Для визначення економічної ефективності виробництва використовуються різні вартісні показники, сукупність яких відображає як величину витрат, так і можливий ефект.

Виробництво продукції неможливе без витрат упередженої живої праці. При цьому величина витрат залежить від безлічі обставин і чинників. Кожен вид продукції може бути проведений з різних видів сировини і матеріалів, за допомогою різних технічних засобів на підприємствах, що розрізняються за розмірами, профілем, структурою, при різних формах організації праці і виробництва, формах власності.

По характеру участі у виробничому процесі і джерелам покриття всі витрати підрозділяються на поточні і одноразові.

Поточні витрати починають і закінчують свій рух в кожному виробничому циклі, постійно поновлюються і утворюють витрати виробництва (собівартість продукції). Вони включають витрати на сировину, матеріали, паливо, електроенергію, оплату праці працівників, амортизацію основних фондів і приймають форму споживаних ресурсів.

На відміну від поточних одноразові витрати завжди виступають у формі застосованих ресурсів, які купуються для поповнення основного і оборотного капіталу і авансуються у вигляді капітальних вкладень. Одноразові витрати проводяться один раз задовго до введення в експлуатацію створених основних фондів, з фінансового обороту на тривалий період часу і за цей час не дають корисного ефекту. До них відносяться основні виробничі фонди у вигляді використовуваних засобів праці, оборотні фонди у вигляді виробничих запасів

на складах підприємств, матеріальні резерви і будівельні запаси. Отже, підвищення ефективності виробництва може досягатися як за рахунок економії поточних витрат (споживаних ресурсів), так і шляхом кращого використання діючого капіталу і нових вкладень в капітал (вживаних ресурсів) [11.]

Найважливішим економічним результатом ринкової діяльності підприємства з урахуванням довготривалої перспективи його розвитку є отримання максимального прибутку на вкладений капітал. Співвідношення прибули і одноразових витрат стає початковою основою для реального підвищення ефективності виробництва. Проте відповідно до законів ринку не можна ототожнювати ефективність виробництва з продуктивністю праці.

Продуктивність праці означає плідність виробничої діяльності людей і визначається величиною витрат живої і упередженої праці, що доводяться на одиницю продукції. Звідси зростання продуктивності праці відбивається використання лише спожитих ресурсів (поточних витрат), тоді як підвищення ефективності виробництва характеризується використання всіх ресурсів включаючи поточні і одноразові витрати.

Показники, за допомогою яких вимірюється загальна і порівняльна економічна ефективність варіантів, повинні найбільшою мірою відображати критерій економічної ефективності – зростання продуктивності праці, тобто найбільше скорочення витрат праці на виробництво даного виду продукції.

До основних показників порівняльної економічної ефективності відносяться: питомі капітальні вкладення характеризують величину капітальних вкладень, розрахованих на одиницю виробничої потужності, що вводиться, або приросту готової продукції в натуральному або вартісному виразі. Отримані питомі капітальні вкладення зіставляються з нормативними, які визначаються виходячи з оптимальних для різних видів виробництва розмірів капітальних вкладень, виробничих потужностей або річного випуску продукції. При цьому враховуючи можливість застосування новітньої техніки і технології, найбільш

прогресивних способів організації виробництва, економічних рішень при проектуванні і конструюванні виробничих об'єктів.

Додаткові і капітальні вкладення визначаються як різниця капітальних вкладень по порівнюваних варіантах.

При розрахунку розміру капітальних вкладень вартість будівництва, устаткування, засобів в механізації і автоматизації визначаються за цінами діючих преїскурантів, а при їх відсутності – по цінниках, складених для переоцінки основних фондів, або за договірними цінами на відповідні об'єкти.

Достатньо повним показником є її собівартість (і її зниження) слід було б вважати якнайповнішим показником ефективності промислового виробництва.

Продуктивність праці – показник рівня витрат живої праці. Рекомендується обчислювати його шляхом визначення об'єму проведеної продукції на одного працівника (а ні на один робочий) промислово-виробничого персоналу. Економічну ефективність характеризує годинна, а не денна або місячна продуктивність праці, які у меншій мірі відображають використання робочого часу. Щоб уникнути спотворення в рівні продуктивності праці, що виникає при грошовому вимірюванні продукції, краще всього продукцію вимірювати в натуральних або в умовно-трудовах показниках.

При визначенні порівняно-економічної ефективності варіантів разом з вказаними основними показниками застосовують і додаткові натуральні показники, за допомогою яких можна здійснити повніший аналіз проектних рішень. Такими показниками можуть бути норми витрат сировини, матеріалів, палива, електроенергії на одиницю продукції, поліпшення якості продукції, знімання продукції з одного метра квадратного виробничій площі, коефіцієнт забудови і ряд інших. Поліпшення номенклатури і асортименту, тривалість виробничого циклу, питома використання виробничих площ і устаткування, важливі для всіх галузей виробництва.

При всій важливості натуральних показників їх слід все ж таки розглядати при оцінці ефективності порівнюваних варіантів як додаткові. Їх аналіз має допоміжне значення бо служить засобом перевірки правильності основних економічних показників, зокрема собівартості продукції і питомих капітальних вкладень.

Нижча собівартість продукції супроводжується вищими питомими капітальними витратами. У таких випадках порівнюють необхідні для даного варіанту додаткові капітальні вкладення з тією економією в поточних витратах, яка виходитиме щорічно завдяки нижчій собівартості продукції. Такого роду порівняння проводяться шляхом визначення терміну окупності (або коефіцієнта ефективності) додаткових капітальних вкладень.

Термін окупності додаткових капітальних вкладень є співвідношення між різницею величин капітальних вкладень і різниці величин собівартості продукції по порівнюваних варіантах. Цей показник визначає термін, протягом якого додаткові капітальні витрати компенсуються економією від зниження собівартості продукції.

Коефіцієнт ефективності додаткових капітальних вкладень визначається відношенням різниці величин собівартості продукції до різниці величин капітальних вкладень по порівнюваних варіантах. Цей показник характеризує ефект у вигляді економії від зниження собівартості продукції, що отримується на кожен гривню додаткових капітальних вкладень.

Термін окупності (Т) і коефіцієнт ефективності (Е) розраховується по формулах(1.4) і (1.5):

$$T = (K_1 - K_2) / (C_2 - C_1), \quad (1.4)$$

$$E = (C_2 - C_1) / (K_2 - K_1), \quad (1.5)$$

де K_1 і K_2 – капітальні вкладення по першому і другому варіантах, грн.

C_1 і C_2 – собівартість річного випуску продукції по першому і другому варіантах, грн.

Показник терміну окупності (коефіцієнт ефективності) дуже важливий для порівняння варіантів проектів підприємств, що знов будуються і реконструюються, при впровадженні нової техніки, модернізації устаткування і у всіх випадках здійснення організаційно – технічних заходів на діючих підприємствах.

Як показник порівняльної ефективності затверджений показник приведених витрат, які визначаються по формулі (1.6):

$$C_i + E_n * K_i = \text{мінімум} \quad (1.6)$$

де K_i – капітальні вкладення по i -му варіанту;

C_i – собівартість продукції за рік по тому ж варіанту;

E_n – коефіцієнт ефективності.

Формулу приведених витрат можна вивести з формули коефіцієнта ефективності. Приведені витрати по кожному варіанту є сумою капітальних вкладень і поточних витрат, приведених до однакової розмірності відповідно до нормативу ефективності. Так, за допомогою коефіцієнта ефективності розмірність капітальних вкладень приводиться до річної розмірності собівартості. Даний показник використовується не тільки для вибору кращого варіанту, але також для визначення річного економічного ефекту, який отримає народне господарство від його впровадження.

Величина річного економічного ефекту (Δg) по вибраному варіанту визначається по формулі(2.7):

$$\Delta g = [(C_1 + E_n * K_1) - (C_2 + E_n * K_2)] * B_2, \quad (1.7)$$

де K_1 і K_2 – питомі капітальні вкладення по варіантах, грн.

C_1 і C_2 – собівартість одиниці продукції по варіантах, грн.

B_2 – річний об'єм виробництва, відповідному виборному (другому) варіанту натуральні одиниці;

E_n – коефіцієнт ефективності.

При порівнянні варіантів необхідно дотримувати умови їх зіставності. Порівнювані варіанти повинні бути приведені в зіставний вигляд за об'ємом виробництва продукції, її номенклатурі, асортименту і якості, по термінах виготовлення, крузі підприємств і галузей виробництва, часі витрат і отримання ефекту; цінам, прийнятим для визначення витрат і ефекту; чиннику часу; методом числення вартісних показників, використовуваних для розрахунків ефективності. Так, наприклад, щоб забезпечити порівнянність собівартості і капітальних вкладень по варіанту з меншим об'ємом виробництва коректується до більшого об'єму. Для цього до величини капітальних вкладень по варіанту з меншим об'ємом.

Для обліку зниження собівартості у зв'язку із зростанням об'єму виробництва за рахунок зменшення частки условно–постоянних витрат визначається відносна економія условно–постоянної частини непрямих витрат. Річну суму відносної економії условно–постоянної частини непрямих витрат за рік (Δ_0) можна визначити по формулі (1.8):

$$\Delta_0 = N_y \frac{B_2 - B_1}{B_1} - N_y * K_v \quad (1.8)$$

де N_y – річна сума умовно-постійної частини непрямих витрат, грн.;
 B_2 і B_1 – проектний і діючий об'єми виробництва, натуральні одиниці;
 K_v – коефіцієнт збільшення річного випуску продукції і обчислюється за формулою (1.9):

$$K_v = (B_2 - B_1) / B_1 \quad (1.9)$$

Після приведення варіантів в зіставний вигляд і коректування показників порівняльної економічної ефективності можна приступити до вибору найбільш ефективного варіанту.

Визначення економічної ефективності вимагає вибору початкової бази для порівняння запроваджуваного технічного варіанту. Якщо вирішувати питання

про ефективність нових заходів шляхом їх порівняння з наявними у відповідних виробництвах технічними засобами, то можна вибрати малоефективний варіант. Тому, визначаючи економічну ефективність різних технічних заходів, слід відповісти на два питання: якою мірою даний захід прогресивний і яка величина економічного ефекту, який отримує суспільство від реалізації даного заходу? Для відповіді на перше питання за базу порівняння приймаються краще технічні засоби, упроваджені у виробництво, а також кращі варіанти засобів нової техніки, наявні в проектах. Для відповіді на друге питання за базу порівняння приймаються або показники замінюваних засобів, якщо замість них упроваджуються нові економічно ефективніші засоби, або показники діючих в даному виробництві засобів, якщо знов упроваджені зразки призначені для широкого використання на нових підприємствах або на нових ділянках виробництва.

Загальна ефективність витрат обчислюється по всьому народному господарству, окремій галузі, підприємству, по окремих засобах нової техніки і організації виробництва.

Для визначення загальної ефективності застосовуються показники двоякого роду – узагальнюючі, які в зведеному вигляді враховують рівень використання виробничих витрат і ресурсів, і приватні, які враховують рівень використання окремих видів витрат і ресурсів основних фондів, матеріалів, живої праці і ін.

У будь-якій ланці суспільного виробництва можуть застосовуватися як обобщающие, так і приватні показники загальної ефективності. Проте характер показників буде різним залежно від об'єкту, по якому розраховується ефективність.

Основним показником загальної ефективності є відношення приросту річного об'єму національного доходу (чистій продукції) при заданій його речовинній структурі в зіставних цінах – до капітальних вкладень, що

викликали цей приріст. Загальна ефективність виробничих фондів розраховується як відношення національного доходу до виробничих фондів .

Для окремих виробництв (галузей) можуть застосовуватися показники, що виражають відношення приросту прибули до капітальних вкладень, що викликають цей приріст, або відношення прибули до виробничих фондів.

Для оцінки загальної ефективності окремих проєктованих або діючих підприємств може бути використаний коефіцієнт рентабельності як відношення різниці між сумою цін виробничої продукції і її собівартістю до капітальних вкладень або виробничих фондів, згідно формулам (1.10) і (1.11):

$$R_k = (Ц - С) / Д_о \quad (1.10)$$

$$R_f = (Ц - С) / Ф \quad (1.11)$$

де R_k і R_f – коефіцієнт рентабельності капітальних вкладень, виробничих фондів;

$Ц$ – річна продукція в оптових цінах підприємства;

$З$ – собівартість продукції за рік;

$Д_о$ – капітальні вкладення, грн.;

$Ф$ – вартість основних і оборотних виробничих фондів.

По окремих підприємствах для віддзеркалення ефекту – як від зниження собівартості, так і від збільшення об'єму продукції – рекомендується користуватися наступною формулою (1.12):

$$R_k = \frac{(Ц_2 - Ц_1) * (С_1 - С_2)}{Д_о}, \quad (1.12)$$

де $Ц_1$ і $Ц_2$ – річна продукція підприємства за два подальших роки, виражена в незмінних цінах;

$С_1$ і $С_2$ – річна продукція підприємства за фактичною собівартістю за ті ж два роки;

$Д_о$ – капітальні вкладення, грн.

Як показники, що характеризують використання окремих видів витрат і ресурсів, можуть застосовуватися: трудоемкість- відношення величин трудових витрат до об'єму виробничої продукції; Фондомісткість – відношення середньорічної вартості виробничих фондів до об'єму виробничої продукції ; матеріаломісткість – відношення величини матеріальних витрат до об'єму виробничої продукції [6.]

Використання окремих витрат і ресурсів може характеризуватися поряд більш деталізованих показників, наприклад фондомісткість основних або оборотних фондів, коефіцієнти використання устаткування в часі і по потужності; питомі витрати сировини, матеріалів, палива, електроенергії.

З огляду на те, що всі ці показники часто мінються в протилежних напрямках, вони не можуть виразити ефективність всього виробництва. Для цих цілей використовуються обобщаючі показники, вельми важливі для аналізу окремих чинників, що впливають на рівень ефективності виробництва. Їх слід розглядати як додаткові до Узагальнюючим показників.

В процесі планування капітальних вкладень для визначення джерел підвищення їх ефективності показники загальної економічної ефективності зіставляються з плановими нормативами і з аналогічними показниками ефективності за попередній період, за тривалістю рівний планованому; слід вести також порівняння з показниками загальної ефективності на кращих підприємствах даної галузі.

Ефективність капітальних вкладень, а отже, і отримувана в результаті їх додатковий прибуток повинні відповідати рівню, при якому забезпечуються плата за фонди, оплата відсотків за банківський кредит і інші обов'язкові платежі, утворення фондів матеріального заохочення, культурних заходів і житлового будівництва і фонду розвитку виробництва.

Показники загальної ефективності необхідні для вивчення фактичної ефективності, яка визначається для виявлення резервів підвищення ефективності виробничих капітальних витрат або діючих основних фондів.

Фактична економічна ефективність визначається при аналізі виконання планів капітального будівництва; ефективності знов створених підприємств; реконструкції і розширення діючих підприємств; ефективності нової техніки і прогресивних форм організації виробництва – спеціалізації, концентрації і т.п.

Аналіз фактично виробничих витрат проводиться шляхом зіставлення фактичних показників ефективності за ряд років з плановими і проектними показниками. Обов'язковою умовою при цьому повинна бути зіставність показників, яка досягається єдністю методики розрахунку показників і дотриманням ряду умов. До них відносяться: виключення з планів нездійснених заходів; застосування однакових цін для фактичних здійснених і запланованих капітальних і поточних витрат; перерахунок планових витрат на фактичний об'єм і номенклатуру продукції.

Якнайповнішим і наочнішим є показник фондівдачі.

Цей показник дозволяє достатньо точно проаналізувати господарську діяльність і ефективне використання решти ресурсів.

Фондовіддача визначається відношенням проведеної за певний період продукції в грошовому виразі в середньорічній вартості основних фондів, що беруть участь у виробництві цієї продукції, згідно формулі (1.13):

$$F_o = P / OF \quad (1.13)$$

де F_o – фондівдача, грн/грн;

P – об'єм виробництва, грн;

OF – вартість основних виробничих фондів, грн.

При плануванні фондівдачі слід виходити з ряду обов'язкових передумов. З одного боку, динаміка фондівдачі залежить від зміни вартості (об'єму) основних фондів, їх складу і структури (головним чином, долі їх

активної частини), технічного прогресу (у економічному аспекті тут цікава зміна вартості одиниці потужності), з іншої – від зміни вартості вироблюваної продукції.

Але технічний прогрес вимагає значних вкладень капітальних засобів, розміри яких обмежені. Тому при рішенні задачі по створенню нового або удосконаленні діючого виробництва необхідно заздалегідь визначити доцільність, економічну ефективність цих заходів.

Для обґрунтування ефективності інвестиційних проектів використовуються наступні показники ефективності виробництва: чиста поточна вартість, рентабельність капіталу, внутрішній коефіцієнт ефективності, період повернення капітальних вкладень, максимальний грошовий відтік, точка беззбиткової.

Показник чистої поточної вартості визначається як різниця між надходженням і витратою грошових коштів за весь період пропонованого функціонування підприємства з урахуванням чинника часу.

Рентабельність капіталу – це відношення чистого прибутку (за вирахуванням податків) до власного капіталу. В умовах ринку рентабельність капіталу характеризує мінімальну норму прибутковості капітальних вкладень і є стабільнішим показником, ніж рентабельність продукції.

Внутрішній коефіцієнт ефективності є таке порогове значення рентабельності капіталу, при якому стає можливою рівність приток і відтоків наявних засобів, а сама чиста поточна вартість перетворюється на нульову величину. Проект розвитку підприємства вважається рентабельним, коли внутрішній коефіцієнт ефективності не опускається нижче за цю початкову норму окупності вкладень.

Період повернення капітальних вкладень (термін окупності) – це період часу, який необхідний для того, щоб майбутній прибуток підприємства досяг величини здійснених капітальних вкладень. Показник терміну окупності

характеризує інтенсивність повернення витрачених засобів на певному інтервалі часу після їх вкладення.

$$T = \text{До} / \text{П} \quad (1.14)$$

де T – термін окупності капітальних вкладень, років;

До – капітальні вкладення, грн.;

П – чистий готовий прибуток за вирахуванням податків, але з урахуванням амортизації, грн.

Максимальний грошовий відтік – це найбільш негативне значення чистої поточної вартості, розрахованої наростаючим підсумком. Цей показник відображає загальну вартість підприємницького проекту і пов'язує її з джерелами фінансування витрат.

Точка (норма) беззбиткової – це мінімальний розмір партії продукції, що випускається, при якому досягається «нульовий прибуток», тобто рівність доходів від продажів і витрат виробництва. Подальше збільшення об'єму продажів приводить до появи прибули. Точка беззбиткової знаходиться графічним і аналітичним способами. Графічно точка беззбиткової лежить на перетині ліній об'єму продажів і повних витрат виробництва (у розбитті останніх на постійні і змінні) [1.]

Для порівняння різних інвестиційних проектів між собою з метою вибору найбільш ефективного з них, крім узагальнюючих (основних) показників, використовуються також диференційовані (приватні) показники ефективності, що відображають специфічні умови діяльності підприємства (матеріаломісткість, конкурентоспроможність, екологічність продукції і ін.). Приватні показники є допоміжними і додатковими по відношенню до основних, оскільки вони характеризують окремі переваги або недоліки різних варіантів.

1.3 Чинники підвищення ефективності господарської діяльності підприємства

Рівень ефективності виробництва залежить від багатьох чинників. Класифікація чинників підвищення ефективності виробництва здійснюється по трьом ознакам:

1) Види витрат і ресурсів продуктивності праці і зниження зарплатомкості продукції (економія витрат живої праці, зниження фондомісткості і матеріаломісткості виробництва (економія витрат суспільної праці), а також раціональне використання природних ресурсів (економія витрат суспільного витрат).

2) Напрями розвитку і удосконалення виробництва. До них відносяться: прискорення науково-технічного і організаційного прогресу (підвищення техніко-технологічного рівня виробництва; удосконалення структури виробництва, організаційних систем управління, форм і методів організації діяльності, і планування і мотивації); підвищення якості і конкурентоспроможності продукції; всесторонній розвиток і удосконалення зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

3) Місце реалізації в системі управління виробництва. До них відносяться: зовнішні чинники і внутрішні чинники. Внутрішні чинники, у свою чергу, класифікуються на «тверді» чинники, які мають фізичні параметри і вимірюються, і «м'які», які речовинне значення для управління трудовим колективом, але не упереджені [4.]

Напрями діяльності і використання окремих чинників:

1 Технологія. Технологічні нововведення, особливо сучасні форми автоматизації і інформаційних технологій, роблять істотний вплив на рівень і динаміку ефективності виробництва продукції. За принципом ланцюгової реакції вони приводять до істотних змін в технічному рівні і продуктивності

технологічного устаткування, методах і формах організації трудових процесів, підготовки і кваліфікації кадрів.

2 Устаткуванню належить головне місце в програмі підвищення ефективності виробництва. Продуктивність діючого устаткування залежить від його технічного рівня організації ремонтний-технічного обслуговування, оптимальних термінів експлуатації, змінності, завантаженості в часі.

3 Матеріали і енергія позитивно впливають на рівень ефективності діяльності, якщо вирішені проблеми ресурсу забезпеченості, зниження матеріаломісткості і енергоємності продукції, раціоналізувався в управлінні запасами матеріальних ресурсів і джерелами постачання.

4 Продукція, її якість і зовнішній вигляд також є важливими чинниками ефективності діяльності. Продукція повинна відповідати вартості, яку готові за неї заплатити.

5 Працівники. Основним джерелом і визначальним чинником підвищення ефективності діяльності є працівники – керівники, менеджери, фахівці, робочі. Ділові якості працівників, підвищення продуктивності їх праці обумовлені діловим мотиваційним механізмом на підприємстві.

6 Організація і системи. Єдність трудового колективу, раціональна делегування відповідальності, належні норми керівництва характеризують хорошу організацію діяльності підприємства, що забезпечує необхідну спеціалізацію і координацію управлінських процесів і відповідно високий рівень ефективності виробництва.

7 Методи роботи. У перевагу трудомістких процесів вдосконалені методи роботи стають досить перспективними для забезпечення зростання ефективності діяльності підприємства. Постійне вдосконалення методів роботи передбачає систематичний аналіз стану робочих місць і їх атестацію, підвищення кваліфікації кадрів.

8 Стиль управління, що об'єднує професійну компетентність, діловитість і високу етику взаємин між людьми, практично впливає не всі напрями діяльності підприємства. Від нього залежить якою мірою враховуються зовнішні чинники підвищення ефективності діяльності на підприємстві.

9 Державна економічна і соціальна політика істотно впливає на ефективність суспільного виробництва.

10 Інституційні механізми для безперервного підвищення ефективності діяльності. Держава повинна створити відповідні організаційні умови, що забезпечують постійне функціонування на національному, регіональному або галузевому рівнях спеціальних інституційних механізмів – організації (дослідницьких і наукових центрів, інститутів, асоціацій). Їх діяльність слід зосередити на:

- 1) вирішенні ключових проблем підвищення ефективності виробництва;
- 2) практичній реалізації стратегії і тактики розвитку національної економіки на всіх рівнях управління.

11 Інфраструктура. Однією з головних умов підвищення ефективності діяльності підприємства є достатній рівень розвитку мережі різних інститутів ринкової і виробничо-господарської інфраструктури.

12 Структурні зміни в суспільстві також впливають на показники ефективності на різних рівнях господарювання [4.]

Шляхи підвищення ефективності виробництва –это комплекс конкретних заходів щодо зростання ефективності виробництва в заданих напрямках. Основні шляхи підвищення ефективності виробництва наступні: зниження трудомісткості і підвищення продуктивності праці, зниження матеріаломісткості продукції і раціональне використання природних ресурсів, зниження фондомісткості продукції і активізація інвестиційної діяльності підприємства [11.]

Резерви зростання продуктивності праці – це можливість повнішого використання продуктивної сили праці, всіх чинників підвищення продуктивності за рахунок вдосконалення техніки, технології, поліпшення організації виробництва, праці і управління.

Резерви зростання продуктивності праці діляться на дві великі групи: резерви поліпшення використання живої праці (робочої сили) і резерви ефективнішого використання основних і оборотних фондів.

Рівень продуктивності праці визначається кількістю продукції, що доводиться на одиницю робочого часу. Але якщо початкові величини виразити в часі, то продуктивність праці розраховується як відношення фонду робочого часу до трудомісткості продукції.

Аналізу трудомісткості найважливіших видів продукції або основних видів робіт повинна бути приділена сама серйозна увага. Трудомісткість продукції визначається кількістю праці необхідного для виготовлення наміченої планом продукції або фактично витраченого на неї виробництво. Вона обчислюється шляхом підсумовування витрат праці по всіх операціях при виготовленні кожного виробу, а потім і по всіх виробках виробничої програми. Трудомісткість вимірюється або в нормо-годинах (нормо-днях) роботи, або у фактичному годиннику (днях), витраченому на виробництво продукції. У першому випадку буде нормативна трудомісткість, в другому – фактична. Різниця між ними визначається ступенем виконання норм.

Трудомісткість продукції може виражатися в різних кількісних показниках залежно від того, витрати праці яких категорій працівників враховуються при виробництві тої або іншої продукції. Якщо враховуються витрати праці тільки основних робочих, що безпосередньо беруть участь у виготовленні продукції, то це буде технологічна трудомісткість; витрати праці робочих, що забезпечують і обслуговуючих виробництво в основних і допоміжних цехах, складають трудомісткість обслуговування; витрати праці

всіх робочих – основних, таких, що забезпечують і обслуговуючих – виробничу трудомісткість. Витрати праці керівників, фахівців, технічних виконавців і іншого персоналу складає трудомісткість управління, а всі три елементи – повна трудомісткість

Зниження трудомісткості забезпечується перш за все впровадженням нового, високопродуктивного устаткування і прогресивних технологічних процесів. Разом з цим велике значення має модернізація наявного устаткування і раціоналізація виробництва без корінної перебудови вживаної технології за рахунок малої механізації ручних робіт, вдосконалення пристосування і т.п.
11.[]

Величину резервів зростання продуктивності праці при зниженні трудомісткості можна визначити або безпосередньо у відсотках по кожній групі робочих, або по економії робочої сили. Показники зростання продуктивності праці і зниження трудомісткості продукції зв'язані між собою як зворотні величини. Співвідношення між ними визначається по формулах (1.15) і (1.16):

$$A = (100 \cdot v) / (100 - v), \quad (1.15)$$

$$Y = (100 \cdot a) / (100 + a), \quad (1.16)$$

де A – відсоток зростання продуктивності праці при зниженні трудомісткості на v ;

Y – відсоток зниження трудомісткості при зростанні продуктивності праці на a .

Для розрахунку економії зіставляються витрати праці на виконання якого-небудь виду робіт або виготовлення того або іншого продукту до впровадження заходу, що знижує трудомісткість, і після його впровадження.

При вимірюванні трудомісткості в нормо-годиннику економія ($Aч$) в робочій силі визначається по формулі (1.17):

$$Aч = T_n / (Фр.в. \cdot K) \cdot M, \quad (1.17)$$

де T_n – економія витрат праці на операції, нормо-ч;

Фр.в. – річний фонд робочого часу робочого, ч;

До – плановий коефіцієнт виконання норм на даній операції;

М – кількість операцій (виробів) до кінця року.

При вимірюванні трудомісткості робіт в людино-годинах економію праці (Ач) в результаті якого-небудь заходу можна обчислити за формулою (1.18):

$$Ач = (Зб - Зп) * М * В, \quad (1.18)$$

Де Зб і Зп – витрати часу на досліджуваний об'єм роботи в базисному і плановому періодах;

М – об'єм роботи (кількість виробів, операцій) в течії року;

У – час дії нового устаткування, новій технології в плановому році.

Якщо замість кількості оброблюваної продукції (об'єму робіт) будуть відомі дані про чисельність працівників на новому устаткуванні або вдосконаленому технологічному процесі і підвищенні продуктивності нового устаткування (технології) в порівнянні із старим, то зниження трудомісткості, або економію робочої сили, можна визначити як зворотну величину зростання продуктивності праці. Так, якщо продуктивність праці росте на n %, то індекс продуктивності буде 100+n, індекс трудомісткості 100 / (100+ n).

В цьому випадку економію робочої сили (Ач) можна розрахувати по формулі (1.19):

$$Ач = [1100 / (-100+Н)] * Чр * В, \quad (1.19)$$

де Чр – число робочих, зайнятих на даному устаткуванні або в даному технологічному процесі;

Н – норма обслуговування;

У – час роботи нового устаткування (частина планового року).

За наявності абсолютних даних про об'єм продукції і вироблення в базисному і плановому періодах економію робочої сили (Ач) можна визначити по формулі (1.20):

$$A_{\text{ч}} = \frac{M_2}{B_1} - \frac{M_2}{B_2} \quad (1.20)$$

де M_2 – об'єм роботи або маса виробленої продукції в плановому періоді;

B_1 і B_2 – вироблення одного робочого в базисному і плановому періодах.

Так розраховується ефективність заходу щодо зростання продуктивності праці і економії робочої сили в результаті підвищення технічного рівня виробництва (механізації і автоматизації виробничих процесів, впровадження нового вигляду устаткування, модернізації верстатів і машин, вдосконалення технології і т. п.). У ряді випадків (на ручних процесах при вдосконаленні знарядь праці, механізації праці і ін.) економія робочої сили визначається прямим порівнянням чисельності робочих до і після механізації даного виду робіт. У цих умовах зниження трудомісткості або економія робочої сили ($A_{\text{ч}}$) розраховується по формулах (1.21) і (1.22):

$$A_{\text{ч}} = \left(1 - \frac{\text{Чр(пл)}}{\text{Чр(баз)}} \right) * 100, \% \quad (1.21)$$

Або

$$A_{\text{ч}} = \text{Чр(баз)} - \text{Чр(пл)}, \quad \text{в абсолютних цифрах.} \quad (1.22)$$

де Чр(баз) і Чр(пл) – число робочих, зайнятих на даному устаткуванні або в даному технологічному процесі в базисному і плановому періоді.

У цих розрахунках треба враховувати термін впровадження заходів і отриману економію або зростання продуктивності праці коректувати на термін їх дії.

Якщо в результаті автоматизації розширюється зона обслуговування, то продуктивність праці росте прямо пропорціонально цьому розширенню, а економія робочої сили (Ач) розраховуватиметься по формулі (1.23):

$$Aч = \left(1 - \frac{Чоб(баз)}{Чоб(пл)} \right) * Чр * В, \quad (1.23)$$

де Чоб(баз) і Чоб(пл) – число обслуговуваних об'єктів відповідно в базисному і плановому періодах;

Чр – число робочих, зайнятих на даному устаткуванні або в даному технологічному процесі;

У – час роботи нового устаткування.

На машинно ручних роботах при впровадженні малої механізації, пристосувань відбувається скорочення ручного часу і за рахунок цього збільшується машинний час, підвищується вироблення продукції і знижується її трудомісткість.

При збільшенні об'єму виробництва чисельність окремих категорій промислово-виробничого персоналу (обслуговуючі робочі, службовці і деякі і ін.) росте у меншій мірі, чим об'єм виробництва. У зв'язку з цим створюється економія робочої сили і відбувається зростання продуктивності праці з розрахунку на весь персонал підприємства. В даному випадку економія робочої сили (Ач) рівна:

$$Aч = (Чр(баз) * \%М) / 100 - (Чр(баз) * \%Чр) / 100 \quad (1.24)$$

де Чр(баз) – чисельність тієї або іншої категорії персоналу в базисному періоді;

%М – відсоток зростання об'єму виробництва;

%Чр – відсоток зростання чисельності цієї групи працівників.

Такий же розрахунок робиться по кожній категорії промислового виробничого персоналу. Зростання продуктивності праці (Пт) в цьому випадку визначається по формулі (1.25):

$$Пт = \frac{Ач}{Чр(баз) - Ач} * d, \quad (1.25)$$

де Чр(баз) –чисельність робочих базисна;

Ач –економія робочої сили;

d – питома вага обслуговуючих робочих в загальній чисельності тих, що працюють.

Резерви зростання продуктивності праці за рахунок кращого використання робочого часу криються перш за все в ліквідації його втрат. По суті вони різко відрізняються від резервів зниження трудомісткості і маю місце тільки при поганій організації праці і виробництва, слабкій дисципліні праці, недостатній його охороні і т.п. Ці резерви вичерпаються з ліквідацією вказаних недоліків, тоді як резерви зниження трудомісткості практично безмежні. Для виявлення резервів зростання продуктивності праці за рахунок ліквідації втрат робочого часу потрібно ретельно аналізувати фактичний баланс робочого часу, порівнювати його з плановим, виявляти втрати робочого часу, встановлювати їх причини і розробляти заходи щодо зменшення або повної їх ліквідації.

У статистичній звітності є дані про використання сукупного фонду робочого часу. Але для аналізу його використання і виявлення резервів зростання продуктивності праці цих даних недостатньо. Для цього треба зіставляти фактичний і плановий баланси робочого часу в середньому на один робочий. На основі такого зіставлення можна встановити, які були можливості поліпшення використання робочого часу, по яких статтях балансу є відхилення фактичного використання від планового і намітити шляхи детального, поглибленого дослідження причин, що викликали ці відхилення. Найбільшу

питому вагу у втратах робочого часу займають нез'явлення у зв'язку з хворобами. Збільшення фонду робочого часу при скороченні нез'явлень по хворобі забезпечує прямо пропорційне підвищення продуктивності праці і відповідну економію робочої сили. При вивченні невиходів на роботу з дозволу адміністрації встановлюються їх фактичні розміри і причини, а також обґрунтованість надання і порядок оформлення дозволів. То ж виконується і при аналізі втрат у зв'язку з прогулами і іншими порушеннями трудової дисципліни.

При аналізі використання робочого часу необхідно порівнювати динаміку вартовий, денний і річний виробіток робочих. Якщо індекс денного вироблення менше індексу вартовий, то це є показником збільшення внутрішньозмінних втрат робочого часу, а перевищення індексу річного вироблення над індексом денною свідчить про зростання числа явочних днів в році і навпаки. Порівняння динаміки показників вартовий, денний і річний виробіток робочих дозволяє зробити висновок про зміни у використанні робочого часу за звітний період. Але цим методом можна отримати тільки відносні показники поліпшення або погіршення використання робочого часу в порівнянні з базисним періодом. Для виявлення ж резервів зростання продуктивності праці за рахунок кращого використання фонду робочого часу необхідно знати абсолютні розміри втрат робочого часу.

Розмір внутрішньозмінних втрат робочого часу слід визначати шляхом проведення фотографій робочого дня, а також на основі вивчення облікових матеріалів про простої, доплатні листки, що виписуються за додаткову роботу при відступі від нормальних умов технологічного процесу, при переробці бракованої продукції і т.п. Продуктивність праці росте прямо пропорціонально збільшенню фонду робочого часу в середньому на один робочий.

У ряді випадків ефективність окремих заходів може бути незначною. Тоді економію робочого часу слід обчислювати в людино-годинах. Для визначення

економії в чисельності робочих (Ач) треба підсумовувати економію в годиннику по низці заходів, а потім вже переводити в среднесписочную чисельність робочі по формулі (1.26):

$$Aч = \frac{T_{сн}}{\PhiРВ * Д_о} \quad (1.26)$$

де ФРВ – річний фонд робочого часу одного робочого, ч.;

T_{сн} – зниження трудомісткості в нормо-годиннику;

Д_о – коефіцієнт виконання норм вироблення.

Один з резервів зростання продуктивності праці – вдосконалення структури кадрів. Під структурою кадрів розуміється співвідношення чисельності між окремими категоріями промислово-виробничого персоналу. Найважливішими є співвідношення чисельності основних і допоміжних робочих, а також чисельності робочих і що всіх працюють. Показники структури кадрів: питома вага робочих в загальній чисельності промислово-виробничого персоналу і питома вага основних робочих в загальній чисельності робочих і всього персоналу.

Чим вище питома вага основних робочих в загальній чисельності промислово-виробничого персоналу, тим більше буде виробленій продукції, тим вище за інших рівних умов буде і загальна продуктивність праці. Таким чином, поліпшення використання сукупного робочого часу досягається двома шляхами: підвищення питомої ваги основних робочих в загальній чисельності тих, що працюють.

Висновки до розділу 1

У першому розділі роботи проведено дослідження теоретичних питань поліпшення ефективності виробничо-комерційної діяльності підприємства.

Ефективність виробництва належить до ключових категорій ринкової економіки, яка безпосередньо пов'язана з досягненням кінцевої мети розвитку виробництва в цілому і кожного підприємства окремо.

Суть економічної ефективності виробництва трактується більшістю економістів як досягнення максимальних результатів на користь суспільства при мінімально можливих витратах.

Система показників ефективності виробництва включає декілька груп:

Узагальнюючі показники ефективності виробництва (діяльності).

Показники ефективності використання праці (персоналу).

Показники ефективності використання виробничих (основних і оборотних) фондів.

Показники ефективності використання фінансових коштів (оборотних коштів і інвестицій).

Кожна з цих груп включає певну кількість конкретних абсолютних або відносних показників, які характеризують загальну ефективність або ефективність використання окремих видів ресурсів.

Рівень ефективності виробництва залежить від багатьох чинників. Класифікація чинників підвищення ефективності виробництва здійснюється по трьом ознакам:

1) Види витрат і ресурсів продуктивності праці і зниження зарплатомісткості продукції (економія витрат живої праці, зниження фондомісткості і матеріаломісткості виробництва (економія витрат суспільної праці), а також раціональне використання природних ресурсів (економія витрат суспільного витрат).

2) Напрями розвитку і удосконалення виробництва. До них відносяться: прискорення науково-технічного і організаційного прогресу (підвищення техніко-технологічного рівня виробництва; удосконалення структури виробництва, організаційних систем управління, форм і методів організації діяльності, і планування і мотивації); підвищення якості і конкурентоспроможності продукції; всесторонній розвиток і удосконалення зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

3) Місце реалізації в системі управління виробництва. До них відносяться: зовнішні чинники і внутрішні чинники. Внутрішні чинники, у свою чергу, класифікуються на «тверді» чинники, які мають фізичні параметри і вимірюються, і «м'які», які речовинне значення для управління трудовим колективом, але не упредметнені.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «УДАРНИК»

2.1 Загальна характеристика підприємства і технології виробництва

ТОВ «Ударнік» в є виробником пластикових панелей, вживаних при внутрішній і зовнішній обробці будівель і приміщень.

За короткий час фірма отримала визнання і авторитет на ринку виробників якістю продукції і мобільністю виробництва. ТОВ «Ударнік» склало гідну конкуренцію іншим виробникам пластикових панелей на ринку України.

ТОВ "Ударнік" молода компанія, що швидко розвивається, по виробництву пластикових панелей, вагонки і інших виробів з ПВХ. Виробництво запущене в 2013 році. У 2013 році ТОВ "Ударнік" стало випускати першу продукцію і з цієї миті наші партнери до цих пір співробітничать з нами. Із самого початку ми стали розвивати своє виробництво пластикових панелей і пластикової вагонки. За чотири роки плідної роботи ТОВ "Ударнік" міцно зайняла нішу на Українському ринку.

У момент формування підприємства продукція випускалася всього на одній технологічній лінії. В даний момент на виробництві пластикових панелей задіяний цех з 2 основних і допоміжних технологічних ліній. ТОВ "Ударнік" використовує сучасне устаткування провідних світових виробників. Ретельний контроль якості проходить кожна одиниця продукції.

Широкий асортимент. Ударнік проводить пластикові панелі близько 50 забарвлень і фактур, пластикову вагонку більше 10 квітів, всіх видів тих, що комплектують з ПВХ (кут наружний, кут зовнішній і т.д.). Асортимент продукції постійно росте. Ведуться роботи по капітальному будівництву нових цехів, з метою збільшення асортименту нашої продукції. Нами випускається значний об'єм продукції, який постійно росте.

Устаткування. На наших виробничих площах використовується сучасне устаткування від "AMUT" і "Mikrosan". Ведуться закупівлі нового устаткування і що комплектують.

Сировина. У виробництві використовуються сировину вітчизняних і заграничних виробників. Ми використовуємо тільки первинну сировину. ТОВ "Ударнік" ритмічне і в потрібному об'ємі отримує необхідну кількість сировини.

Сертифікація. Продукція ТОВ "Ударнік" сертифікована і відповідає вимогам екологічної і пожежної безпеки. Результати санітарно-гігієнічних і інших досліджень свідчать про те, що наша продукція відповідає нормам.

Система контролю. Відпрацьована нами строга система контролю (ОТК, вхідний контроль, вихідний контроль) дозволяє нам говорити про якість своєї продукції як про вищий.

Індивідуальний підхід до покупця. Всім клієнтам ТОВ "Ударнік" надає максимум послуг. Особлива увага приділяється ділерам. Для них створений режим найбільшого сприяння. Ділери можуть торгувати продукцією за цінами заводу, мати товарний кредит. Ми зацікавлені в просуванні торгової марки "Ударнік" і готові забезпечити наших диллеров рекламною підтримкою.

З переваг перед імпортною продукцією варто назвати основні:

В порівнянні із заграничними і вітчизняними компаніями ціна на продукцію ТОВ "Ударнік" вельми конкурентноспособна, при цьому ми забезпечуємо гідну якість продукції.

Якість продукції по багатьом позиціям перевершує імпортні аналоги. Доказ цьому – сертифікати по всіх виробках.

У нас можна купувати будь-яку партію товару починаючи з однієї упаковки.

Для продукції "Ударнік" не потрібні митні товаросупровідні документи. Не секрет, що цього року ускладнилося проходження імпорту товарів через митницю. При цьому, неминуче ціна на імпорт буде рости. Обхід митних

правил веде до того, що у покупців надалі можуть бути проблеми з документацією.

Перспективи розвитку. На сьогоднішній день у виробництві задествован великий цех площею більше 2500 квадратних метрів, але не дивлячись на це, наша продукція ніколи не залежується на складі. Об'єм продукції, що випускається, і асортименту деколи не вистачає для задоволення попиту на ринку, що постійно розвивається. ТОВ "Ударнік" докладас всі зусилля – і по збільшенню асортименту, і по збільшенню об'єму, і по залученню нових клієнтів. Для цього будується новий цех площею 2000 кв. метрів.

Компанія "Ударнік" займається виробництвом - пластикових панелей, пластикової вагонки і різних що допоміжних комплектують з ПВХ. На виробничих площах підприємства використовуються передові технології по переробці ПВХ. Технологічний процес виготовлення пластикових панелей заснований на методі екструзії. Ми використовуємо сучасне устаткування відомих у всьому світі виробників "AMUT", "Mikrosan" та інші.

Використовуване на підприємстві устаткування може однаково успішно працювати як на первинній сировині — ПВХ компаунд, ПВХ гранулят, так і на вторинній сировині (дробленка відходів ПВХ).

Використання компаундів (первинних сумішей ПВХ, лубрикаты, стабілізатори і т.д.), значно ускладнює процес виробництва вінілової вагонки за рахунок збільшення стадій виробництва і вимагає дуже серйозного підходу до підбору інгредієнтів, а у результаті виходить не багатьом дешевше за використання готового первинного гранулята.

Загальна вартість устаткування 75 000 євро.

Екструзионная лінія для виробництва профілів з жорсткого ПВХ складається з екструдера і додаткового устаткування.

Екструдер:

завантажувального бункера;

дозуючого шнека;
робочої пари шнеки - циліндр;
електронагрівачей;
головного редуктора;
пульта управління.

Сировина (гранульована або порошкоподібна композиція ПВХ) подається в приймальний бункер, звідки за допомогою дозуючого шнека поступає в робочий циліндр і захоплюється шнеками. Циліндр нагрівається за допомогою електричних нагрівачей, які встановлені на його поверхні. Шнеки переміщують матеріал до виходу з екструдера, при цьому ПВХ пластифікується, переходячи під дією температури в стан розплаву. Під тиском розплав продавлюється через формуючі щілини інструменту, набуваючи початкової форми і перетин.

Калібраційний стіл складається з наступних основних частин:

зварної рами;
платформи для кріплення калібраторів;
системи розподілу вакууму;
системи розподілу охолоджуючої води;
водокільця;
вакуумних насосів;
вакуумних насосів;
пульта управління.

Розплав, що має початкову форму необхідного профілю, потрапляє в калібратори, де присмоктує вакуумом до формуючих поверхонь інструменту і охолоджується постійно циркулюючою по внутрішніх каналах інструменту водою.

Пристрій, що тягне, складається з двох незалежних гусениць 1 з укріпленими на них траками або стрічкою, мотор редукторів 2, пульта управління 3

Профіль протягується через калібратори за допомогою пристрою, що тягне. Блок відрізної пили складається із станини 1, пересувного столу 2, дискової пили 3 і захисного кожуха 4 і призначений для нарізки профілю на відрізки заданої довжини.

Приймальний стіл призначений для прийому і збору відрізаних шматків профілю. Складається із зварної рами 1 і сбрасувача 2

Устаткування може використовувати вторинну сировину ПВХ. Зараз пропозицій на ринку постачання вторинної, проте високої якості, сировини, значно перевищує пропозиції (відходи виробництв ПВХ вікон, тгрн, тари т.п.).

Недоліки, пов'язані з підбором кольору, легко регулюються і усуваються за допомогою введення в роздрібнювану сировину пігментів (двоокис титану і т. п.), оптичних отбеливателей.

Витрата на установці вторинної сировини складає: 1,5-1,7 кг на 1 м².

Продуктивність устаткування для виробництва вагонки шириною 100 мм — 75 кг/година (220.000 м²/год).

2.2 Аналіз показників виробничої діяльності підприємства

У 2015 році було продано товарів на суму 20791 тис. грн. Залишків готової продукції на складі немає, і об'єм проведеної продукції рівний об'єму реалізованої продукції.

Таблиця 2.1 – Обсяг реалізованої продукції за 2013 – 2015 г.г.

Період, роки	Сума, тис. грн.	Відхилення	
		+/-, тис. грн.	%
2013	11246	-	-
2014	14438	3192	28
2015	20791	6353	44

За даними табл. 2.1 видно, що обсяг реалізованої продукції в 2015 році в співвідношенні до 2014 року виріс на 31%.

Виходячи і виробничій необхідності, затвердженого штатного розкладу і на підставі наданих всіма службами і підрозділами підприємства обґрунтувань за чисельністю, на підприємстві прийнятий до виконання наступний план середнесписочної чисельності персоналу в розрізі служб на 2015 рік:

Таблиця 2.2 – Штатний розклад

Посада	Кількість одиниць, чіл.	Оклад, грн.	Всього ФОП, грн.
Директор	1	1500	1500
Заступник директора	2	1250	2500
Секретар-референт	1	480	480
Головний бухгалтер	1	530	530
Бухгалтер	1	450	450
Майстер	1	1150	1150
Начальник цеху	1	1000	1000
Старший менеджер	1	1000	1000
Менеджер	2	950	1900
Технолог	1	750	750
Маркетолог	1	750	750
Інженер	1	950	950
Водій	2	650	1300
Вантажник	4	850	3400
Налагоджує	2	750	1500
Електрик	2	550	1100
Пакувальник	2	550	1100
Різноробочі	4	500	2000
Охоронець	2	500	1000
Прибиральниця	2	450	900
Всього:	34		25260

Для визначення собівартості реалізованої продукції розділимо витрати 2015 року, на змінні і постійні. Постійні витрати на підприємстві складають 13% від всіх витрат.

Таблиця 2.3 – Структура постійних і змінних витрат, тис. грн.

Найменування показника	За 2013 рік	За 2014 рік	За 2015 рік	Питома вага %			Відхилення %
				2013 рік	2014 рік	2015 рік	
Змінні витрати:							
Купувальні матеріали і що комплектують	8357,6	10824,2	16492	84	83,43	85,95	+49,3
Зарплата основних виробничих робочих	186,4	191,8	194,2	1,9	1,5	1	+4
Електроенергія	3,2	2,9	3,7	0,04	0,02	0,02	+13,5
Податок на користувачів автодоріг	2,8	3,1	3,1	0,03	0,02	0,01	+9,7
Разом:	8550	11022	16693	-	-	-	+48,8
Постійні витрати:							
Зарплата управленческого і обслуговуючого персоналу	197	236	248	2	1,8	1,3	+20,6
Амортизаційні відрахування	206	217	229	2,1	1,7	1,2	+10
Комунальні платежі	3	3,4	3,7	0,04	0,03	0,02	+18,9
Оренда	64	68	72	0,64	0,5	0,4	+11
Витрати на содержание автотрансп.	427	465	478	4,4	3,6	2,5	+10,7
Витрати на ремонт устаткування	496	956,6	1463,3	5	7,4	7,6	+66
Разом:	1393	1946	2494	-	-	-	+44
Всього:	9943	12968	19187	100	100	100	-

Змінні витрати на підприємстві включають:

- купувальні матеріали і що комплектують;
- заробітна плата основних виробничих робочих;
- електроенергія;
- податок на користувачів автодоріг.

Постійні витрати:

- заробітна плата управлінського і обслуговуючого персоналу;
- амортизаційні відрахування;
- комунальні платежі;
- оренда;
- витрати за змістом автотранспорту;
- витрати по ремонту устаткування.

2.3 Аналіз фінансового стану підприємства

Аналіз фінансового стану підприємства можна провести на підставі бухгалтерських балансів за 2013 – 2015 роки. Для дослідження структури і динаміки фінансового стану підприємства побудуємо порівняльний аналітичний баланс за 2015 р, який дає якнайповнішу інформацію про фінансовий стан підприємства.

Порівняльний аналітичний баланс отриманий з початкового балансу шляхом доповнення його показниками структури, динаміки і структурної динаміки вкладень і джерел засобів підприємства за 2015 рік.

Аналізуючи дані по порівняльному балансу можна зробити висновок, що приріст майна аналізованого підприємства за 2015 рік збільшився на 710,3 тис. грн. і склав до кінця року 17785 тис. грн. Дана зміна на 89% обумовлена збільшенням основних засобів і вкладень і на 11% - збільшенням оборотних коштів. До кінця року питома вага основних засобів і вкладень в майно

збільшилася на 24%, і склав 52%, а питома вага оборотних зменшився на 24% і склав 48%. Знизилася до кінця року питома вага грошових коштів з 2% до 1% на кінець року. Питома вага дебіторської заборгованості змінилася на 1%. Збільшення майна підприємства до кінця 2015 рік на 7103 тис. грн. було забезпечено зростанням власних засобів всього на 5%, а на 95% покривалося збільшенням короткострокових зобов'язань підприємства. Одночасно питома вага власних засобів в майні підприємства до кінця року знизилася на 7% і склав 15%, тоді як частка позикових засобів підвищилася на 19% і склала 25% до кінця 2015 р проти 6% - на початок року. Частка кредиторської заборгованості знизилася на кінець 2015 р на 12% і склала 60% проти 72% - на початок року.

Таким чином, ми бачимо, що структура балансу за 2015 рік зазнала зміни у бік різкого збільшення immobilized (основних) засобів і пониження оборотних (мобільніших) коштів в загальній вартості майна.

Темп приросту immobilized засобів склав 211%, темп приросту оборотних коштів 10%.

При цьому темп приросту власних джерел склав всього 15% при темпі зростання короткострокових зобов'язань 81%.

Власний оборотний капітал на початок року мав негативне значення (-) 621 тис. грн., на кінець 2013 р недовіку СОС склав в сумі (-) 6553 тис. грн. Це викликано тим, що приріст внеоборотних активів не покривався приростом власного капіталу, формувався за рахунок короткострокових позикових засобів, що є негативні чинником, оскільки підвищилася залежність підприємства від повернутих джерел короткострокового характеру.

Таким чином, не дивлячись на збільшення вартості майна підприємства, структура активів підприємства, з фінансової точки зору до кінця 2015 року погіршала в порівнянні з аналогічним періодом минулого року;

Безпосередньо з аналітичного балансу підприємства можна отримати ряд найважливіших характеристик фінансового стану підприємства на початок і кінець 2015 року відповідно:

Загальна вартість майна підприємства = на початок року 10682 тис. грн., на кінець року - 17785 тис. грн.

Вартість внеоборотних засобів = на початок року 2986 тис. грн. на кінець року 9283 тис. грн.

Вартість оборотних (мобільних) коштів = на початок року 7696 тис. грн., на кінець 8502 тис. грн.

Величина дебіторської заборгованості в широкому сенсі (включаючи аванси, видані постачальникам і підрядчикам) = 1097 тис. грн., на кінець року 1739 тис. грн.

Сума вільних грошових коштів (включаючи цінні папери і короткострокові фінансові вкладення) = на початок року 260 тис. грн. на кінець року 211 тис. грн.

Вартість власного капіталу = на початок року 2365 тис. грн., на кінець року 2730 тис. грн.

Величина короткострокових кредитів і позик = на початок року 626 тис. грн., на кінець року 4374 тис. грн.

Величина кредиторської заборгованості = на початок року 7691 тис. грн., на кінець року 10681 тис. грн.

Величина власного оборотного капіталу = на початок року (-) 621 тис. грн., на кінець року (-) 6553 тис. грн.

Початкові дані для аналізу фінансового стану підприємства ТОВ «Базис» за 2013 рік згрупуємо в агрегований баланс підприємства.

Фінансову стійкість підприємства визначимо рівнем «фінансової незалежності» і рівнем «платоспроможності» (визначувану через ліквідність)

підприємства. Рівень фінансової незалежності визначимо розрахунком наступних коефіцієнтів:

1. Коефіцієнт автономії розраховується по формулі:

$$K_1 = \frac{СК}{Б} \quad (2.1)$$

де

K_1 – коефіцієнт автономії (нормативне значення коефіцієнта – 0,5)

СК – власний капітал

Б – баланс.

$$K_1 \text{ на начало года} = \frac{2365}{10682} = 0,22 \quad (2.2)$$

$$K_1 \text{ на конец года} = \frac{2730}{17785} = 0,15 \quad (2.3)$$

2. Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами визначуваній по формулі:

$$K_2 = \frac{СОС}{ОА} \quad (2.4) \text{ де}$$

K_2 – коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами (нормативне значення $\geq 0,1$)

СОС – власні оборотні кошти

ОА – оборотні активи.

$$K_2 \text{ на начало года} = \frac{-621}{7696} = -0,08 \quad (2.5)$$

$$K_2 \text{ на конец года} = \frac{-6553}{8502} = -0,77 \quad (2.6)$$

3. Коефіцієнт фінансової незалежності в частині формування запасів і витрат:

$$K_3 = \frac{COC}{ЗиЗ} \quad (2.7)$$

де

K_3 – коефіцієнт фінансової незалежності в частині формування запасів і витрат (нормативне значення: 0,6 – 0,8)

ЗиЗ – запаси і витрати.

$$K_3 \text{ на начало года} = \frac{-621}{6339} = -0,1 \quad (2.8)$$

$$K_3 \text{ на конец года} = \frac{-6553}{6552} = -1,0 \quad (2.9)$$

4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу розраховується по формулі:

$$K_4 = \frac{COC}{СК} \quad (2.10)$$

де

K_4 – коефіцієнт маневреності власного капіталу (нормативне значення: 0,5 – 0,6)

$$K_4 \text{ на начало года} = \frac{-621}{2365} = -0,26 \quad (2.11)$$

$$K_4 \text{ на конец года} = \frac{-6553}{2730} = -2,4 \quad (2.12)$$

5. Коефіцієнт залучення розраховується по формулі:

$$K_5 = \frac{ЗК}{СК} \quad (2.13)$$

де

K_5 – коефіцієнт маневреності власного капіталу (нормативне значення –

1)

ЗК – позиковий капітал.

$$K_5 \text{ на начало года} = \frac{8317}{2365} = 3,5 \quad (2.14)$$

$$K_5 \text{ на конец года} = \frac{15055}{2730} = 5,5 \quad (2.15)$$

6. Коефіцієнт фінансування – показник зворотний коеф-фіциєнту залучення і розраховується по формулі:

Нормативне значення даного коефіцієнта – 1.

$$K_6 = \frac{CK}{ЗК} \quad (2.16)$$

де

K_6 – коефіцієнт фінансування (нормативне значення – 1)

$$K_6 \text{ на начало года} = \frac{2365}{8317} = 0,3 \quad (2.17)$$

$$K_6 \text{ на конец года} = \frac{2730}{15055} = 0,18 \quad (2.18)$$

Аналізуючи результати можна зробити висновок, що отримані коефіцієнти, що характеризують фінансову стійкість підприємства як на початок 2015 року, так і на кінець року не досягли нормативного значення. Більш того, на кінець року спостерігається зниження коефіцієнтів автономії і коефіцієнтів фінансування. Негативне значення на початок і на кінець року коефіцієнтів: K_2 ; K_3 ; K_4 говорить про те, що у підприємства відсутні власні оборотні кошти. Спостерігається, зростання коефіцієнта залучення, який до кінця року перевищив нормативне значення в 5,5 разів. Це говорить про те, що залежність підприємства від позикового капіталу підвищилася. Так на 1 гривню власного капіталу підприємство привертало на початок роки позикового капіталу на суму 3,5 грн., на кінець року 5,5 грн.

Коефіцієнт фінансування знизився на кінець 2015 року, це ще раз підтверджує, що виробнича діяльність підприємства ґрунтується, перш за все,

на позикових засобах. Пониження досить низьких коефіцієнтів фінансової стійкості говорить про критичну фінансову стійкість підприємства.

Платоспроможність визначимо через ліквідність його балансу. Для цього активи балансу згрупуємо по ступеню їх ліквідності в порядку убутання ліквідності і порівняємо із зобов'язаннями по пасиву, згрупованими по термінах їх погашення в порядку зростання термінів

Умови абсолютної ліквідності:

$$A1 \geq П1; A2 \geq П2; A3 \geq П3; A4 \leq П4.$$

Аналізуючи отримані дані в таблиці, можна зробити висновок, що якщо на початок року виконувалася вказана умова по $A2 (1097) > П2 (626); A3 (6339) > П3(0)$, то на кінець року, виконується тільки одна умова, тобто на кінець 2015 року ліквідність підприємства залишається дуже низькою.

Для якіснішої оцінки фінансового положення підприємства визначимо ряд фінансових коефіцієнтів:

1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності) розраховується по формулі:

$$K_7 = \frac{A_1}{П_1 + П_2} \quad (2.19)$$

де

K_7 – коефіцієнт абсолютної ліквідності (нормативне значення: 0,2 - 0,3)

$$K_7 \text{ на начало года} = \frac{260}{8317} = 0,03 \quad (2.20)$$

$$K_7 \text{ на конец года} = \frac{211}{15055} = 0,01 \quad (2.21)$$

2. Коефіцієнт термінової ліквідності розраховується по формулі:

$$K_8 = \frac{A_1 + A_2}{П_1 + П_2} \quad (2.22)$$

де

K_8 – коефіцієнт термінової ліквідності (нормативне значення в міжнародній практиці 0,7 – 1,0; у Україні в на час, що стоїть, - 1,5):

$$K_8 \text{ на начало года} = \frac{1357}{8317} = 0,17 \quad (2.23)$$

$$K_8 \text{ на конец года} = \frac{1950}{15055} = 0,13 \quad (2.24)$$

3. Коефіцієнт поточної ліквідності розраховується по формулі:

$$K_9 = \frac{A_1 + A_2 + A_3}{\Pi_1 + \Pi_2} \quad (2.25)$$

де

K_9 – коефіцієнт поточної ліквідності

$$K_9 \text{ на начало года} = \frac{7695}{8317} = 0,93 \quad (2.26)$$

$$K_9 \text{ на конец года} = \frac{8502}{15055} = 0,56 \quad (2.27)$$

Порівняльний аналіз коефіцієнтів ліквідності показує, що на початок і кінець 2015 року, жоден з коефіцієнтів не досяг нормативного значення. Крім того, якщо порівняти, динаміку ми бачимо, що коефіцієнти ліквідності мають тенденцію до пониження.

Низький коефіцієнт абсолютної ліквідності K_7 показує недостатня кількість грошових коштів на розрахунковому рахунку при одночасній, значній заборгованості за найбільш терміновими зобов'язаннями (7691 тис. грн.), що свідчить про напружене фінансове положення підприємства, тобто підприємство не може погасити свої термінові зобов'язання за рахунок наявних засобів в даний момент.

Коефіцієнт термінової ліквідності K_8 так само знизився з 0,16 на початок року до 0,13 – на кінець року, при нормі 0,7-1,0. Це свідчить про те, що за рахунок ліквідних активів (за рахунок надходження засобів від дебіторів)

підприємство зможе погасити свої короткострокові зобов'язання всього 13%, це на 3% менше, ніж на початок року.

Коефіцієнт поточної ліквідності так само знизився і має значення 0,56 при нормі 2,0. Це показує, що підприємство не може повністю розрахуватися в даний період часу зі всіма короткостроковими зобов'язаннями, а тільки на 56%. Критичною точкою даного коефіцієнта є 1. А за умови меншого 1, у разі вимоги кредиторів повного погашенні термінових зобов'язань, підприємство вимушено буде привернути майно четвертої групи. Це говорить про критичний фінансовий стан на кінець року.

Оцінку платоспроможності підприємства проведемо на основі розрахунків власних оборотних коштів (тобто працюючого капіталу), яка так само показує загальну ліквідність підприємства. У разі задовільного балансу поточні активи перевищують короткострокові зобов'язання.

На аналізованому підприємстві величина власних оборотних коштів (СОС):

на початок роки – (-) 621 тис. грн. (7696-8317);

на кінець роки - (-) 6553 тис. грн. (8502-15055).

Таким чином, ні на початок року, ні на кінець, підприємство не мало СОС. Більш того, їх дефіцит збільшився.

З вищевикладеного видно, що на кінець 2015 року спостерігається пониження всіх показників ліквідності, а їх низьке значення свідчить про кризове фінансове положення і низьку платоспроможність підприємства.

2.4 Аналіз показників ефективності роботи підприємства

Оскільки отримання прибутку є обов'язковою умовою комерційної діяльності, необхідно розглянути економічні результати діяльності підприємства.

Аналіз результатів діяльності підприємства включає:

1. Вивчення змін кожного показника за звітний період в порівнянні з базисним періодом;
2. Структурний аналіз відповідних показників (у відсотках);
3. Дослідження впливу окремих чинників на прибуток (аналіз чинника).

Рентабельність – це відносний показник рівня прибутковості бізнесу.

Показники рентабельності характеризують ефективність роботи підприємства в цілому, прибутковість різних рівнів напрямів діяльності (виробничою, комерційною, інвестиційною і т.д.). Вони більш повно, чим прибуток, відображають остаточні результати господарювання, оскільки їх величина показує співвідношення ефекту з наявними і спожитими ресурсами.

Показники рентабельності використовують, як інструмент в інвестиційній політиці і ціноутворенні.

Для визначення рентабельності підприємства застосовують ряд показників, що відображають ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства.

Коефіцієнти рентабельності:

1. Рентабельність продажів – коефіцієнт, який показує, скільки прибутку доводиться на одиницю реалізованої продукції.

Розрахункова формула:

$$R_1 = \frac{\text{Пр}}{\text{ВР}} \quad (2.28)$$

де

Пр – прибуток ;

ВР – виручка від реалізації.

$$R_1 \text{ за предш.} = \frac{1470}{14437} \times 100\% = 10\% \quad (2.29)$$

$$R_1 \text{ за отчетный год} = \frac{1604}{20791} \times 100\% = 7,7\% \quad (2.30)$$

2. Рентабельність основної діяльності – коефіцієнт, який показує ступінь вигідності виробництва продукції, тобто, скільки прибутки отримує підприємство на кожен грнль витрат і розраховується по формулі:

$$R_2 = \frac{\text{Пр}}{\text{Ср}} \quad (2.31)$$

де

Пр – прибуток

Ср – витрати на виробництво продукції (собівартість).

$$R_2 \text{ за предш.} = \frac{1470}{12968} \times 100\% = 11\% \quad (2.32)$$

$$R_2 \text{ за отчетный год} = \frac{1604}{19187} \times 100\% = 8\% \quad (2.33)$$

3. Рентабельність виробничих фондів показує величину прибутку підприємства на кожен грнль, вкладений до виробничих фондів.

Розрахункова формула:

$$R_3 = \frac{\text{П}}{\text{ПФ}_{\text{ср}}} \quad (2.34)$$

де

П – прибуток;

Пфср – середня величина виробничих фондів.

$$R_3 \text{ за предш.} = \frac{1470}{2464} \times 100\% = 60\% \quad (2.35)$$

$$R_3 \text{ за отчетный год} = \frac{1604}{6134} \times 100\% = 26\% \quad (2.36)$$

4. Рентабельність власного капіталу – показує ефективність використання власного капіталу. Розраховується по формулі:

$$R_5 = \frac{\text{ЧП}}{\text{СК}} \quad (2.37)$$

де

ЧП – чистий прибуток

СК – власний капітал.

$$R_4 \text{ за предшествующий год} = \frac{866}{1932} \times 100\% = 44,8\% \quad (2.38)$$

$$R_4 \text{ за отчетный год} = \frac{365}{2548} \times 100\% = 14,3\% \quad (2.39)$$

5. Чистий прибуток на 1 грнль обороту, показує, яка сума прибутку доводиться на кожен виручений грнль. Розрахункова формула:

$$\text{Ч}_n = \frac{\text{ЧП}}{\text{ВР}} \quad (2.40)$$

де

ЧП – чистий прибуток

ВР – виручка від реалізації.

$$\text{Чп за предшествующий год} = \frac{866}{14438} \times 100\% = 6,00\% \quad (2.41)$$

$$\text{Чп за отчетный год} = \frac{365}{20791} \times 100\% = 1,7\% \quad (2.42)$$

Результати згрупуємо в таблицю 2.4.

Аналіз результатів роботи підприємства за 2015 рік показав, що, не дивлячись на зростання виручки від реалізації продукції на 44%, собівартість її зросла на 48%. Питома вага витрат у вартості реалізованої продукції

збільшилася з 89,8% до 92,3%. Як наслідок, питома вага прибули в реалізованій продукції скоротився на 2,5% в порівнянні з 2014 роком. У зв'язку із збільшенням загальних витрат підприємства, чистий прибуток, що залишається в розпорядження підприємства скоротилася на 57,8% в порівнянні з попереднім роком і склала 365 тис. грн. проти 866 тис. грн. в 2014 році.

Таблиця 2.4 – Оцінка рентабельності підприємства за 2015 рік.

Найменування показника	2014 рік	2015 рік	Відхилення (+;-)
1. Рентабельність продажів $R1 = \frac{Pr}{Br} \times 100\%$	10,0	7,7	-2,3
2. Рентабельність основної діяльності $R2 = \frac{Pr}{Cr} \times 100\%$	11,0	8,0	-3,0
3. Рентабельність виробничого капіталу $R_3 = \frac{\Pi}{\text{ПФ}_{ep}}$	60	26	-34
4. Рентабельність власного капіталу $R_4 = \frac{\text{Пч}}{\text{СК}} \times 100\%$	44,8	14,3	-30,5
5. Чистий прибуток на 1 грн. обороту	6,0	1,7	-4,3

Пониження рентабельності підприємства викликане зменшенням прибули із-за збільшення основних виробничих фондів і недостатністю прибули від реалізації продукції, у зв'язку із збільшенням частки витрат у вартості реалізованої продукції.

З проведених розрахунків ми бачимо, що рентабельність продажів знизилася до 7,7% в 2015 рік, проти 10% - в попередньому, тобто прибуток з кожної гривні реалізованої продукції знизився на 2,3 копійки. Рентабельність основної діяльності зменшилася на кінець 2015 року на 3%, в порівнянні з 2014

роком, тобто прибуток, що отримується з кожної гривні затраченої на виробництво і реалізацію продукції, зменшився на 3 копійки і склав 8 копійок. Пониження рентабельності продажів і основної діяльності говорить про те, що керівництво підприємства слід переглянути відпускну ціну продукції у бік збільшення або переглянути у бік зменшення витрат зв'язаних, з виробництвом і реалізацією продукції, віднесені на собівартість.

Рентабельність виробничого капіталу за попередній рік складала 26,7%, в 2015 рік 9,7%, тобто прибуток з кожної гривні, вкладеного у виробничий капітал, зменшилася на 17 копійок.

Пониження даного показника пояснюється великим вкладенням засобів в основні активи і недостатньою фондоотдачею, що підтверджувалося раніше показником ділової активності.

Рентабельність власного капіталу також знизилася. Прибуток, що доводиться на одну гривню власного капіталу, вкладеного у виробництво, зменшився на 30,5 копійок і склала 14,3 копійки в 2015 році, проти 44,8 копійок в 2014 році.

Чистий прибуток на 1 гривню обороту в 2014 році складав 6 копійок, в 2015 році 1,7 копійки.

Виходячи, з вищевикладеного можна зробити висновок, що 2015 року діяльність підприємства була менш ефективна в порівнянні з попереднім роком.

2.5 Охорона праці і вирішення екологічних проблем

Для того, щоб людина могла плідно працювати, йому необхідно створити оптимальні умови для виконання його виробничих обов'язків. Існує цілий ряд норм, виконання яких дозволяє багато в чому забезпечити такі умови, продовжити життя даному конкретному індивідові і зберегти його дорогоцінне здоров'я.

Розміри приміщення повинні відповідати кількості працюючих в нім людей. Згідно існуючим "Санітарним нормам проектування підприємств" (СН-245-71) об'єм виробничого приміщення на того, що одного працює повинен складати не меншого 15 кубічних метрів, а площа - 4.5 квадратних метрів. Для успішної роботи дуже важливо правильно спланувати робоче місце, яке повинне задовольняти вимогам зручності виконання робіт, економії енергії і часу користувача, раціонального використання площ і об'ємів, дотримання правил техніки безпеки.

Охорона праці на підприємстві регулюється положеннями колективного договору, згідно якому адміністрація підприємства зобов'язується:

1. Забезпечити своєчасне виконання комплексної програми, що забезпечує нормативи праці, гігієни, виробничого середовища, створення безпечних умов праці;
2. Систематично аналізувати стан і причини виробничого травматизму і захворюваності;
3. Забезпечити строге виконання посадовцями і фахівцями вимог Закону України «О охороні праці», нормативних актів про охорону праці, технологічних процесів, графіків планово-запобіжних ремонтів устаткування і вентустановок;
4. При укладенні трудового договору інформувати громадянина під розписку про умови праці на супермаркеті, наявності на робочому місці, де він

працюватиме, небезпечних і шкідливих чинників, які ще не усунені, і про можливі наслідки дії на здоров'я і про його права на пільги і компенсації за роботу в таких умовах відповідно до законодавства і колективного договору;

5. Відшкодувати працівникові збиток, заподіяні йому каліцтвом або іншим пошкодженням здоров'я, пов'язаний з виконанням трудових обов'язків в повному розмірі втраченого заробітку, а також виплачувати потерпілому (членам сім'я і утриманцям померлого) одноразову допомогу. При цьому пенсії і інші доходи отримувані працівником не враховуються.

Відповідно до існуючого законодавства, відповідальність за організацію охорони праці на підприємстві несуть директор і головний інженер. Для організації виконання правових, організаційно – технічних, санітарно-гігієнічних, соціально-економічних і лікувально-профілактичних заходів направлених на запобігання нещасних випадків, професійних захворювань і аварій в процесі праці видаються інструкції для виконання різних видів робіт, наприклад інструкція по охороні туди для комірника, інструкція про заходи пожежної безпеки для складських приміщень.

Проводяться перевірки виконання встановлених законодавством правив по техніці пожежної безпеки.

Конкретніша робота в області охорони праці передбачена в колективному договорі, прийнятому на підприємстві.

Однією з необхідних умов високопродуктивної праці є забезпечення нормальних метеорологічних умов і чистоти повітря в робочій зоні. Метеорологічні умови в приміщенні (мікроклімат) визначаються дією на організм працівника поєднань температури, вологості, швидкості руху повітря. Разом із зміною параметрів мікроклімату змінюється і теплове самопочуття людини. Параметри мікроклімату повітряного середовища на підприємстві, які обуславлюють оптимальний обмін речовин в організмі, і при яких не виникає неприємних відчуттів і напруженості системи терморегуляції людини,

називаються комфортними або оптимальними. Умови, при яких нормальний тепловий стан людини порушується називаються дискомфорними. Норми виробничого мікроклімату встановлені системою стандартів безпеки праці. Згідно даному документу в робочій зоні підприємства (у приміщеннях адміністративної будівлі) встановлені оптимальні і допустимі мікрокліматичні умови.

Оптимальні мікрокліматичні умови – це таке поєднання параметрів мікроклімату, яке при тривалій і систематичній дії на людину забезпечує відчуття теплового комфорту і створює передумови для високої працездатності.

Допустимі мікрокліматичні умови – це таке поєднання параметрів мікроклімату, яке при тривалій і систематичній дії на людину можуть викликати напружену реакцію терморегуляції працівників і яка не виходить за межі фізіологічних пристосовних можливостей людини. При цьому не виникає порушень в стані здоров'я працівників і не спостерігаються дискомфорні теплоощущення, погіршуючі самопочуття і що знижують працездатність.

Повітря в місцях огорожі повинне ретельно очищатися від пилу. Для цього використовуються фільтри очищення повітря.

Виробниче освітлення. Правильно спроектоване і раціонально виконане освітлення виробничого приміщення надає позитивна психофізіологічна дія на працівника, сприяє підвищенню ефективності і безпеки праці. Знижує стомлення. Зберігає високу працездатність працівників. Наше приміщення не має природного освітлення створюваного прямими сонячними променями, тому використовується штучне освітлення, загальне і локалізоване. Природне і штучне освітлення в приміщення регламентується нормами Сніп 2.4.79 з урахуванням того, що працівники виконують характер зорової роботи середньої точності, найменший розмір об'єкту розрізнення від 0,5 до 1мм, розряд зорової роботи IV.

Шум відноситься до шкідливих чинників виробництва. Шум визначають як сукупність аперіодичних звуків різної інтенсивності і частоти. Оточуючі працівників шуми мають різну інтенсивність: розмовна мова – 20-30 Дб, шум двигуна легкового автомобіля – 80 Дб, гучна музика – 70Дб, шум від руху трамвая – від 70 до 80 Дб, шум в звичайному кабінеті від 30 до 40 Дб.

Шум з рівнем звукового тиску від 30 до 35 Дб звичний для людини і не турбує його. Підвищення цього рівня до 40 – 70 Дб в умовах виробничої діяльності створює значне навантаження на жіночий організм, викликаючи погіршення самопочуття, підвищення стомлюваності, а при тривалій дії – розвиток різних неврозів. Підвищена чутливість до шуму визначається сенсibiliзованою вегетативною реактивністю, властивою 10% працівників.

Дія шуму рівнем зверху 75Дб з часом може привести до професійної тугоухости. У приміщеннях управління підприємства допустимий рівень звукового тиску, рівня звуку і еквівалентного рівня звуку на робочих місцях знаходяться в межах 40 – 43 ДБ, і 60 Дба відповідно, в приміщеннях з ПЕВМ 70Дб і з рівнем звуку 65 Дба.

Пожежна безпека – стан об'єкту, при якому встановленою вірогідністю виключається можливість виникнення і розвитку пожежі, а також забезпечується захист матеріальних цінностей.

Існує ряд причин виникнення пожеж на виробництві:

- несправність електропроводки і приладів;
- коротке замикання електричних ланцюгів;
- перегрівши апаратуру;
- блискавка.

Пожежна безпека відповідно до Госту 12.1.004-91 забезпечується системами запобігання пожежі, пожежного захисту, організаційно – технічними заходами.

Система запобігання пожежі повинна складатися з наступних елементів:

контроль і профілактика ізоляції;

наявність плавких вставок і запобіжників в електронному устаткуванні;
використання заземлення для захисту від статичної напруги.

Система пожежного захисту включає в магазинах наступні елементи:

аварійне відключення і перемикання апаратури;

наявність первинних засобів пожежогасінні, вогнегасників ОУ-5, або порошкових вогнегасників;

система сповіщення, світлова і звукова сигналізація;

захист легковоспалюючихся частин устаткування вогнестійкими матеріалами;

використання не горючих матеріалів для акустичної обробки стін і стель.

Пожежна безпека забезпечується системою запобігання пожежі, системою пожежного захисту і організаційно-технічними заходами.

Наприклад, для складських приміщень, які є найбільш пожароопасними, існує Інструкція, «Про заходи пожежної безпеки для складських приміщень», згідно якої:

всі працівники матеріального складу при прийомі на роботу і в процесі роботи повинні проходити протипожежний інструктаж і перевірку знань з питань пожежної безпеки;

склад слід постійно містити в чистоті і порядку. Тару, яка звільняється, і інший пакувальний матеріал треба негайно прибирати з складу в спеціально відведене для цього місце;

на зовнішній стороні дверей повинна бути вивішена інформаційна карта, яка характеризує взривопожарную і пожежну небезпеку товарів, речовин і матеріалів, їх кількість і заходи, які слід прийняти при гасінні пожежі;

на складі необхідно строго дотримуватися правил сумісного зберігання матеріальних цінностей. ЛВЖ і ГЖ необхідно зберігати окремо від інших матеріалів; цінні матеріали - окремо від інших матеріалів. Матеріали, які

складуються, необхідно групувати залежно від їх властивостей (займистість, реагування з водою і один з одним і т.п.);

засобу і пристрою для відкриття місткостей повинні виключати можливість искрообразования від удару;

у складських приміщеннях на підлозі повинні бути нанесені граничні лінії складування матеріальних цінностей;

освітлення складських приміщень допускається тільки електричне. Складування горючих матеріалів повинне бути не ближче 0,5 м до електросвітильників, 0,6 м - до оповісників автоматичної пожежної сигналізації, не меншого 0,2 м - до горючих будівельних конструкцій і 0,15 м — до приладів центрального водяного опалювання;

евакуаційні виходи і проходи повинні міститися постійно вільними і нічим не захарашуватися. Ширина центрального проходу повинна бути не менше ширина вхідних дверей, але не меншого 1,5 м, подовжні проходи між стелажми - не меншого 1 м, а прохід між торцями стелажів і стіною — не меншого 0,8 м шириною.

У приміщеннях складу забороняється:

палити і користуватися відкритим вогнем;

перенавантажувати товарно-матеріальними цінностями і зберігати продукцію навалом;

захарашувати проходи і підступи до протипожежного інвентаря і устаткування;

влаштовувати конторки, антресолі з пальних і трудногорючих матеріалів;

застосовувати електронагрівальні прилади, побутові електроприлади.

завідувач складом перед закриттям повинен особисто перевірити всі приміщення, переконавшись в їх пожегобезопасном стані, знеструмити електромережу і закрити склад.

Висновки до розділу 2

У другому розділі справжньої роботи був виконаний практичний аналіз виробничо-комерційної діяльності ТОВ «Ударнік». ТОВ «Ударнік» є виробником пластикових панелей, вживаних при внутрішній і зовнішній обробці будівель і приміщень. За короткий час фірма отримала визнання і авторитет на ринку виробників якістю продукції і мобільністю виробництва. ТОВ «Ударнік» склало гідну конкуренцію іншим виробникам пластикових панелей на ринку України.

ТОВ "Ударнік" молода компанія, що швидко розвивається, по виробництву пластикових панелей, вагонки і інших виробів з ПВХ.

Ударнік проводить пластикові панелі близько 50 забарвлень і фактур, пластикову вагонку більше 10 квітів, всіх видів тих, що комплектують з ПВХ (кут наружний, кут зовнішній і т.д.). Асортимент продукції постійно росте. Ведуться роботи по капітальному будівництву нових цехів, з метою збільшення асортименту нашої продукції. Нами випускається значний об'єм продукції, який постійно росте.

На наших виробничих площах використовується сучасне устаткування від "AMUT" і "Mikrosan". Ведуться закупівлі нового устаткування і що комплектують. У виробництві використовуються сировину вітчизняних виробників. Ми використовуємо тільки первинну сировину. ТОВ "Ударнік" ритмічне і в потрібному об'ємі отримує необхідну кількість сировини.

Продукція ТОВ "Ударнік" сертифікована і відповідає вимогам екологічної і пожежної безпеки. Результати санітарно-гігієнічних і інших досліджень свідчать про те, що наша продукція відповідає нормам.

Відпрацьована нами строга система контролю (ОТК, вхідний контроль, вихідний контроль) дозволяє нам говорити про якість своєї продукції як про вищий.

Всім клієнтам ТОВ "Ударнік" надає максимум послуг. Особлива увага приділяється ділерам. Для них створений режим найбільшого сприяння. Ділери можуть торгувати продукцією за цінами заводу, мати товарний кредит. Ми зацікавлені в просуванні торгової марки "Ударнік" і готові забезпечити наших диллерів рекламною підтримкою.

У 2015 році було продано товарів на суму 20791 тис. грн. Залишків готової продукції на складі немає, і об'єм проведеної продукції рівний об'єму реалізованої продукції. За даними видно, що об'єм реалізованої продукції в 2015 році в співвідношенні до 2014 року виріс на 31%.

Аналіз результатів роботи підприємства за 2015 рік показав, що, не дивлячись на зростання виручки від реалізації продукції на 44%, собівартість її зросла на 48%. Питома вага витрат у вартості реалізованої продукції збільшилася з 89,8% до 92,3%. Як наслідок, питома вага прибули в реалізованій продукції скоротився на 2,5% в порівнянні з 2014 роком. У зв'язку із збільшенням загальних витрат підприємства, чистий прибуток, що залишається в розпорядження підприємства скоротилася на 57,8% в порівнянні з попереднім роком і склала 365 тис. грн. проти 866 тис. грн. в 2014 році.

Пониження рентабельності підприємства викликане зменшенням прибули із-за збільшення основних виробничих фондів і недостатністю прибули від реалізації продукції, у зв'язку із збільшенням частки витрат у вартості реалізованої продукції.

З проведених розрахунків ми бачимо, що рентабельність продажів знизилася до 7,7% в 2015 рік, проти 10% - в попередньому, тобто прибуток з кожної гривні реалізованої продукції знизився на 2,3 копійки. Рентабельність основної діяльності зменшилася на кінець 2015 року на 3%, в порівнянні з 2014 роком, тобто прибуток, що отримується з кожної гривні затраченої на виробництво і реалізацію продукції, зменшився на 3 копійки і склав 8 копійок. Пониження рентабельності продажів і основної діяльності говорить про те, що

керівництво підприємства слід переглянути відпускну ціну продукції у бік збільшення або переглянути у бік зменшення витрат зв'язаних, з виробництвом і реалізацією продукції, віднесені на собівартість.

Рентабельність виробничого капіталу за попередній рік складала 26,7%, в 2015 рік 9,7%, тобто прибуток з кожної гривні, вкладеного у виробничий капітал, зменшилася на 17 копійок.

Виходячи, з вищевикладеного можна зробити висновок, що 2015 року діяльність підприємства була менш ефективна в порівнянні з попереднім роком.

РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «УДАРНИК» НА ОСНОВІ БІЗНЕС- ПЛАНУВАННЯ

3.1 Методи підвищення ефективності діяльності підприємства

Одна з головних умов підвищення ефективності роботи підприємства – зниження собівартості продукції. Собівартість продукції, представляючи грошовий вираз витрат на його виробництво, є основним Узагальнюючим показником досягнутого рівня ефективності використання всіх елементів виробничого процесу і характеризує економічність роботи підприємства. Собівартість визначається наступними чинниками:

1. Повністю залежними від підприємства:

рівень продуктивності праці робочих;

рівень використання споживаних в процесі виробництва елементів минулої упередженої праці;

раціональність організації управління виробництвом.

2. Відносно залежні від підприємства:

технічний рівень виробництва (розмір і досконалість конструкції встановлених агрегатів, механізація і автоматизація виробничих процесів);

масштаб виробництва, що характеризується кількістю продукції, що випускається;

3. Незалежні від підприємства:

особливість сировинних і паливних баз;

географічне положення підприємства по відношенню до сировинних і паливних баз, обумовлюючих вартість перевезення сировини і палива.

Зниження собівартості продукції досягається шляхом:

поліпшення використання сировини, палива, енергії, змінного устаткування, інструменту;

поліпшення використання відходів, повернень і побічної продукції;
збільшення термінів служби агрегатів і іншого устаткування, поліпшення організації ремонтів;

поліпшення використання виробничої потужності устаткування;

підвищення продуктивності праці робочих;

поліпшення і спрощення апаратів управління виробництвах;

підвищення якості продукції [1.]

Матеріальне постачання – це надходження на підприємство сировини, матеріалів і палива необхідних для виробництва і створення запасів, що забезпечують безперебійну роботу підприємства і виконання планів виробництва продукції. При плануванні матеріального постачання передбачається всемірне зменшення витрат на сировину і матеріали, паливо з метою зниження собівартості продукції, а також прискорення оборотності оборотних коштів. Це має велике значення для металургійних підприємств, оскільки в собівартості металургійної продукції матеріальні витрати складають 75%.

Шляхи зниження матеріальних витрат:

зменшення питомої витрати сировини, матеріалів, палива на одиницю продукції за рахунок кращого їх використання, зниження відходів і втрат;

заміна купувальної сировини матеріалів і палива побічними продуктами, відходами, поверненнями виробництва;

заміна дорогих і дефіцитних видів сировини, матеріалів, палива дешевшими і менш дефіцитнішими;

зменшення транспортних витрат по доставці сировини, матеріалів і палива.

У економіці металургійних підприємств велике значення мають допоміжні цехи:

ремонтні цехи, вартість основних фондів яких складають 6-8% від загальної вартості основних фондів і кількість зайнятих в них робочі складає 10-15% від загальної чисельності;

енергетичні цехи, вартість основних фондів яких складає 10-20 % від загальної вартості основних фондів і зайнято 6-12% всіх робочих;

транспортні цехи, вартість основних фондів яких складає 5-8% від вартості всіх основних фондів і зайнято 10-20% всіх робочих підприємства.

Зниження витрат по допоміжних цехах має велике значення для поліпшення економічних показників роботи підприємства: зниження собівартості продукції і підвищення продуктивності праці.

Для зниження витрат на виробництво ремонтних деталей і змінного устаткування проводять наступні заходи:

1. Підвищення якості ремонтних деталей, змінного устаткування і правильна їх експлуатація, що дозволяє збільшити термін служби і тим самим зменшити об'єм виробництва ремонтних деталей і змінного устаткування на одну тонну готової продукції.

2. Всемірна централізація виготовлення ремонтних деталей, проведення ремонтів в загальнийцехових або в кущових ремонтних цехах.

3. Передача в міру можливості виготовлення все більшої кількості деталей спеціалізованим машинобудівним заводом і зосередження виготовлення змінного устаткування в могутніх спеціалізованих цехах підприємства.

4. Підвищення технічного рівня, а також поліпшення організації виробництва і праці у всіх ремонтних цехах.

Для зниження витрат на енергію в собівартості продукції здійснюються наступні заходи:

1. Скорочується витрата енергії на одну тонну продукції шляхом зменшення холостого ходу устаткування і підвищення його продуктивності, під

бору і застосування відповідних економічних енергетичних пристроїв і установок.

2. Зменшуються втрати енергії в комунікаціях і перетворювачах (підстанціях) шляхом змісту їх в належному стані і правильного режиму експлуатації.

3. Зниження собівартості енергії шляхом підвищення технічного рівня енергетичних цехів, вдосконалення організації виробництва і праці в цих цехах, поліпшення використання палива, тепла і електроенергії, підбору найбільш раціональних режимів роботи.

Для здешевлення внутрізаводського транспорту передбачаються наступні заходи:

1. Скорочується об'єм перевезень шляхом зменшення сировини і виходу відходів на одну тону продукції, а також шляхом раціоналізації схеми перевезень.

2. Прискорюється оборот і зменшуються простой локомотивів і вагонів шляхом організації перевезень по конкретному графіку.

3. Підвищується технічний рівень внутрізаводського транспорту і поліпшується організація виробництва і праці.

4. Проводиться комплексна механізація навантажувально-розвантажувальних робіт.

Для підвищення продуктивності праці велике значення має вироблюване на підприємстві виробничо-технічне навчання для підвищення кваліфікації персоналу. Необхідною умовою, стимулюючою підвищення продуктивності праці, є правильна організація нормування праці і заробітної плати. Підвищення продуктивності праці досягається при:

Поліпшенні використання металургійних агрегатів шляхом:
інтенсифікації і прискорення технологічного процесу;
збільшення маси сировини, що одноразово переробляється;

зменшення втрат сировини в процесі виробництва;
 скорочення простоїв устаткування на ремонтах, переналагодження.
 Зменшенні чисельності робочих шляхом:
 механізації робіт;
 автоматизації управління технологічними процесами і контролю за ними;
 застосування більш довершених знарядь праці;
 ущільнення робочого дня за рахунок поєднання професій і розширення зони обслуговування;
 раціонального розділення і кооперації праці;
 централізації ремонтної служби в загальних заводських ремонтних цехах;
 поліпшення використання встановленого фонду робочого часу (скорочення невиходів на роботу по хворобі).

Робочі, зайняті в допоміжних цехах, складають 40-55% від загальної чисельності робочих. Тому для підвищення продуктивності праці по підприємству в цілому вирішальні значення має всемірне скорочення чисельності робочих зайнятих в допоміжних цехах. Разом з підвищенням технічного рівня виробництва і поліпшенням організації праці в допоміжних цехах це забезпечується зменшенням відносного об'єму роботи і продукції цих цехів, споживаних на одиницю основної металургійної продукції.

З метою підвищення виробничої потужності основних фондів підприємства проводяться наступні заходи:

Підвищення екстенсивного навантаження

1) Поліпшення міжремонтного періоду роботи устаткування шляхом:

поліпшення якості матеріалів, з яких виготовляються окремі деталі, елементи конструкції устаткування, спеціальної обробки деталей з метою підвищення їх механічної міцності, термостійкості і др.;

поліпшення монтажу деталей, вузлів, кладки і кріплення елементів конструкції при їх споруді і ремонті;

поліпшення і строгого дотримання встановлених правил експлуатації і змісту устаткування.

Скорочення тривалості окремих ремонтів шляхом:

поліпшення організації робіт;

механізації робіт.

Скорочення простоїв устаткування на переналагодженнях і з інших технологічних причин шляхом:

спеціалізації виробництва і укрупнення партій продукції, що виготовляється;

поліпшення підготовки і оперативного планування виробництва.

4) Впорядкування режиму роботи устаткування шляхом перекладу на безперервний графік.

Підвищення інтенсивного навантаження.

1) Збільшення маси сирих матеріалів, що переробляються в одному циклі виробничого процесу, або маси сирих матеріалів, що вміщуються агрегатом, шляхом:

поліпшення підготовки і підвищення якості сирих матеріалів;

граничного використання габаритів устаткування і інших його експлуатаційних параметрів (міцності, термостійкості).

2) Зростання виходу придатної продукції з сирих матеріалів шляхом:

поліпшення якості сирих матеріалів;

розробка і дотримання відповідного режиму технологічного процесу.

3) Скорочення тривалості циклу виробництва на даному устаткуванні шляхом:

прискорення технологічного процесу (підвищення швидкостей протікання реакції, підйому температури, руху і числа обороту машин);

скорочення тривалості різних підготовчо-завершальних операцій.

Плавлення матеріалів шихтових матеріалів для подальшого відливання вовків відбувається в мартенівській печі тому підвищення продуктивності мартенівської печі є резервом зниження собівартості продукції і досягається проведенням наступних заходів:

Збільшення ваги матеріалів для плавки, а так само їх подальше розливання через два ковши. Це скорочує тривалість розливання на 35%. Із збільшенням ваги плавки загальна тривалість плавки збільшується в меншій мірі, а витрата палива знижується на 20-30%, а продуктивність робочих збільшується на 10-20%.

Збільшення термічної потужності і теплового навантаження печі шляхом поліпшення і конструкції і застосування високоякісних матеріалів.

Автоматизація управління тепловим процесом дозволяє збільшувати продуктивність на 4-5%

Застосування кисню для інтенсифікації теплового режиму і прискорення плавлення матеріалів, 18-22 куб. метра кисню на 1 тону шихтових матеріалів збільшує продуктивність печі на 13-15%, а питома витрата палива скорочується на 5-7%.

Поліпшення складу, підготовки і якості шихтових матеріалів, унаслідок чого скорочується період плавлення і збільшується продуктивність на 2-3%. Найбільша питома вага в шихті складає чавун. При роботі з рідким чавуном прискорюється період розплавлення шихти, то збільшується вміст в шихті кремнію, що утрудняє поглинання тепла і подовжує плавку.

Вивчення і впровадження передових методів ведення процесу плавки. За рахунок зменшення тривалості всіх періодів плавки скорочується тривалість всього процесу плавки.

3.2 Розробка бізнес-плану по виробництву напівфабрикату – основного компоненту для виробництва пластикових місткостей

В умовах ринку, орієнтуючого кожного виробника і підприємця на отримання високих кінцевих результатів, планування набуває на підприємствах нових функцій. Воно покликане зараз, не тільки забезпечувати процес виробництва конкурентоздатної продукції, але і сприяти при цьому досягненню повної зайнятості ресурсів, справедливому розподілу доходів і зростанню якості життя.

Суть планування у вільній ринковій економіці полягає в тому, щоб найкращим чином обґрунтувати такі види, об'єми, терміни і інші показники виробництва і продажу товарів, виконання робіт і надання послуг, які при умілому використанні наявних ресурсів можуть принести підприємству найбільший дохід. З цього економічного стану витікають два важливих в теорії планування методу обґрунтування і максимізації планового прибутку на кожному підприємстві: скорочення вживаних ресурсів і приріст використовуваного капіталу. Перший шлях орієнтує виробників на планування зниження витрат, а другою – на підвищення результатів.

Планування на підприємстві в умовах ринкових відносин повинне бути орієнтоване на споживача, носити прогностичний характер, оскільки базується на неповній інформації. В процесі планування визначається глобальна мета розвитку підприємства, і всі приватні рішення служать умовою для досягнення поставленої мети.

В ході проходження практики був розроблений бізнес-план по виробництву напівфабрикату – основного компоненту для виробництва пластикових місткостей. Даний напрям діяльності відповідає профілю підприємства і допоможе збільшити ефективність його роботи.

Найменування продукції - заготівки для виробництва ПЕТ пляшок.

Фірма припускає оренду приміщення під офіс площею 100 кв.м. і під цех площею 500 кв.м. В цеху буде розташовано устаткування, перераховане нижче. Виробництво вестиметься цілодобово у дві зміни.

Основні споживачі – компанії по виробництву ПЕТ тари, яка останнім часом має все більш і більш зростаючий попит.

Цілі передбачуваного бізнесу - задоволення потреби в заготовках фірм по виробництву ПЕТ тари, і при цьому отримання максимально можливого прибутку.

Цілі складання бізнес плану – планування організації бізнесу і залучення для цього необхідних інвестицій.

Основні переваги і унікальність передбачуваного бізнесу: використання мінімальної кількості робочих.

В результаті застосування сучасного устаткування і технологічного процесу шкідливих викидів в атмосферу, у воду у вигляді промислових стоків не проводиться.

Перспективи розвитку підприємства: в майбутньому можливий випуск не тільки прозорих, але і кольорових заготовок, розширення виробництва, підвищення об'ємів виробництва.

Необхідні інвестиції – в результаті розрахунків була отримана цифра – 966 120 грн.

За даних початкових умов ризик інвестування значительен, але в плані були розглянуті можливі шляхи підвищення ефективності проекту, і був знайдений вихід з положення, що створилося.

Величина банківського кредиту – 400000 грн. Умови кредитування:

термін надання кредиту – 1 рік.

відсоток складає 25 %

виплата кредиту здійснюється поквартально рівними частками.

Фінансові результати:

виручка від реалізації продукції – 3 511 336 грн. в квартал
чистий прибуток – 518 337 грн. в квартал.

У плані розглянуті всі можливі варіанти підвищення ефективності проекту.

Ринок збуту ТОВ «Ударнік» обмежений населеними пунктами, що знаходяться Луганській і Донецькій областях. Найбільш високий рівень попиту вироблювану продукцію спостерігається в обласних центрах, що підтверджується розміром місткості ринку 25% і 10% відповідно.

3.3 Розрахунок виробничих показників бізнес-плану

Відштовхуючись від умов технологічного процесу, маємо вище представлений перелік технологічного устаткування з вказівкою вартості кожної моделі, необхідного числа одиниць, суми амортизаційних відрахувань в рік і вартості будівельно-монтажних робіт.

Далі визначимо величину оборотних коштів для створення первинного виробничого запасу сировини і матеріалів. Для її визначення (це враховується у складі капіталоображуючих інвестицій), здійснюється розрахунок нормативної величини їх витрати по формулі:

$$Z_{Mi}^H = \sum_{i=1}^{ncc.cyb} Z_{Mi} \times T_{int} \quad (3.1)$$

де Z_{Mi}^H - нормативний виробничий запас сировини і матеріалів (у бізнес-плані можливий розрахунок по основних позиціях сировини і матеріалів), в натуральних одиницях;

Z_{Mi} - середньодобова витрата і- найменування сировини і матеріалів (визначається з урахуванням норм витрати сировини і матеріалів з розрахунку на одиницю продукції), проектного фізичного об'єму випуску продукції, режим роботи;

T_{int} - інтервал між постачаннями, в днях (14 днів).

Таблиця 3.1 - Склад і вартість технологічного устаткування, СМР

Найменування технологічного устаткування, робіт.	К-ть шт.	Ціна придбання (без ПДВ), грн.	Сума грн.	Амортизаційні відрахування, грн./год
Верстат для виготовлення пластикових напівфабрикатів.	1	200000	200000	30000
Пристрій для замісу змішай.	2	30000	60000	9000
Чани для приготування змішай	6	6000	36000	5400
Камера термообробки.	1	80000	80000	12000
Фасувальний-пакувальний автомат.	1	180000	180000	27000
Разом:			556000	83400
Будівельно-монтажні роботи (17% від загальної вартості технологічного устаткування).			94520	

Величина оборотних коштів для створення виробничих запасів сировини і матеріалів визначається по формулі:

$$O_{np.z} = \sum_{i=1}^n Z_{Mi}^H \times C_i \quad (3.2)$$

де C_i - ціна придбання і найменування сировини, матеріалів;

n - кількість асортиментних позицій сировини, матеріалів з числа основних.

Для зручності складемо розрахункову таблицю (табл. 3.2) в якій вкажемо всі позиції сировини і матеріалів, норму їх витрати на одиницю продукції, ціну придбання одиниці сировини і матеріалів. Також розрахуємо середньодобову витрату для кожної позиції (для цього проєктований об'єм виробництва в квартал розділимо на кількість днів в кварталі і помножимо на норму витрати на одиницю продукції). Далі – нормативний виробничий запас розраховується по вищенаведеній формулі і визначається величина оборотних коштів.

Таблиця 3.2 - Визначення величини оборотних коштів

	Од. вим.	Норма витрати, од. вим./кг	Ціна придбання, грн/од. вим.	Середньодобова витрата, од. вим./день	Нормативний производственный запас сировини, од. вим	Величина оборотних коштів
Сировина: пластикова крихта	кг	1	6	4667	65333	392000
загусник	кг	0,05	2	233	3267	6533
вода	куб.м	0,005	100	23	327	32667
Матеріали: плівка пакувальна	пакет	1	0,6	4667	65333	39200
Разом						470400

Виробнича програма випуску продукції з числа планованої номенклатури розраховується поквартально, на розрахунковий період, з урахуванням виробничої потужності підприємства (табл. 3.3).

Допускається виробничу потужність прийняти на рівні проєктного об'єму випуску продукції базового підприємства у складі початкових даних.

Загальна величина заробітної плати (з нарахуваннями) управлінського персоналу підприємства, цехи, менеджерів по збуту (Z_y) визначається по формулі:

$$Z_y = \sum_f Z_{d.o.} \times k_{don} \times k_{соц} \times k_n \quad (3.3)$$

де F - посади f -го персоналу згідно штатного розкладу з відповідними посадовими окладами $Z_{d.o.}$. Ці дані заносяться в таблицю 3.4.

Таблиця 3.4 - Зведений розрахунок річного фонду заробітної плати всіх категорій працівників підприємства

Посада, професія	Кількість тих, що працюють, чіл.	Місячний оклад, грн	Квартальний об'єм зар. плати, грн
Управлінський персонал			
1. Директор	1	10000	56138
2. Гл. бухгалтер	1	7000	39297
3. Начальник виробництва	1	7000	39297
Всього			95435
Основні виробничі робочі			
1. Складські робочі	2	2000	22455
2. Слюсарюй по хутро і енергоустаткуванню	1	3000	16842
3. Змінний майстер	1	5000	28069
Всього			67366
Допоміжні робочі			
1. Охорона	2	1500	16842
2. Прибиральниця	1	1000	5614
Всього			22455
Фахівці, працівники, що служать і технічні			
1. Бух.-расчетчик-кассир	1	4000	22455
2. Менеджери по збуту	2	6000	67366
Всього			89821
Разом			207712

3.4 Розрахунок показників по фінансовому плану

Фінансовий аналіз інвестиційного проекту базується на інформації всіх попередніх розділів. Предметом фінансового аналізу є фінансові ресурси, рух потоків яких моделюється при розробці інвестиційного проекту.

Таблиця 3.5 - Баланс інвестицій по напрямках і джерелах фінансування

Напрямок інвестицій	Величина інвестицій грн.	Джерела фінансування	Величина інвестицій грн.
1. Придбання технологічного устаткування	556000	1. Власні засоби	566120
2. Проведення будівельно-монтажних робіт (СМР)	94520	2. Позикові засоби (інвестиційний кредит комерційного банку)	400000
3. Створення виробничих запасів сировини, матеріалів, інших матеріально-технічних ресурсів	215600		
4. Придбання нематеріальних активів	100000		
Разом:	966120	Разом:	966120

Найважливішим фінансовим документом є кошторис витрат, який розраховується поквартально з урахуванням виробничої програми випуску продукції. При формуванні кошторису витрати доцільно групувати по статтях калькуляції орієнтуючись на типові калькуляційні статті витрат.

Визначення нижньої прибудови оптової ціни на одиницю продукції:

$$Ц_{\text{мінопт}} = \text{Сполнкрент} = 10,901,15 = 12,54 \cdot \text{грн/кг.}$$

Верхня межа оптових цін провідних фірм:

базова

$$Ц_{\text{опт}} = 10..13 \text{ грн/кг.}$$

$$C_{\text{опт}}^{\min} \leq C_{\text{опт}}^{\text{проект}} \leq C_{\text{опт}}^{\text{базовая}} \quad (3.4)$$

проект

$C_{\text{опт}}=12,55$ грн/кг.

Розрахунок постійних статей витрат ведеться за допомогою проміжної таблиці 3.6.

Таблиця 3.6 - Постійні витрати

Статті	У місяць	У квартал
1. Цехові витрати		
а) з/п персоналу цеху		
начальник пр-ва	13099	39297
змінний майстер	9356	28069
слюсарюй по хутро і енергооборуд.	5614	16842
складські робочі	7485	22455
охорона	5614	16842
прибиральниця	1871	5614
б) Амортизація	6950	20850
в) Орендна плата	15000	45000
г) Витрати по опалюванню і освітленню	15000	45000
Разом	79989	239968
2. Загальнозаводські витрати		
а) з/п упр.персонала фірми		
Директор	18713	56138
Гл. бухгалтер	13099	39297
Бух.-расчетчик-кассир	7485	22455
б) Орендна плата	5000	15000
в) Інші витрати	15000	45000
г) Витрати по опалюванню і освітленню	5000	15000
Разом	64297	192891
3. Позавиробничі витрати		
а) з/п менеджерів	22455	67366
б) 150% від з/п менеджерів (витрати пов'язані із збутом)	26946	80839
Разом	49402	148205

Висновки до розділу 3

У третьому розділі роботи розроблені заходи щодо поліпшення ефективності роботи підприємства на основі бізнес-планування.

Один з напрямів підвищення ефективності роботи підприємства – зниження собівартості продукції.

Зниження собівартості продукції досягається шляхом:

поліпшення використання сировини, палива, енергії, змінного устаткування, інструменту;

поліпшення використання відходів, повернень і побічної продукції;

збільшення термінів служби агрегатів і іншого устаткування, поліпшення організації ремонтів;

поліпшення використання виробничої потужності устаткування;

підвищення продуктивності праці робочих;

поліпшення і спрощення апаратів управління виробництвах;

підвищення якості продукції.

Другий напрям, який був нами пропрацьовано детальніше, – це розробка бізнес-плану по виробництву напівфабрикату – основного компоненту для виробництва пластикових місткостей.

В ході проходження практики був розроблений бізнес-план по виробництву напівфабрикату – основного компоненту для виробництва пластикових місткостей. Даний напрям діяльності відповідає профілю підприємства і допоможе збільшити ефективність його роботи.

Найменування продукції - заготівки для виробництва ПЕТ пляшок.

Фірма припускає оренду приміщення під офіс площею 100 кв.м. і під цех площею 500 кв.м. В цеху буде розташовано устаткування, перераховане нижче. Виробництво вестиметься цілодобово у дві зміни.

Основні споживачі – компанії по виробництву ПЕТ тари, яка останнім часом має все більш і більш зростаючий попит.

Цілі передбачуваного бізнесу - задоволення потреби в заготовках фірм по виробництву ПЕТ тари, і при цьому отримання максимально можливого прибутку.

Цілі складання бізнес плану – планування організації бізнесу і залучення для цього необхідних інвестицій.

Що стосується результатів, які були досягнуті в процесі розрахунку дипломного проекту, то тут можна відзначити наступні достоїнства і недоліки. Вибір оптової ціни опинився декілька не вигідним для бізнесу. Оптимальним варіантом оптової ціни є ціна, вибрана нижче за ставку ціни верхньої прибудови оптових цін. З цією метою необхідне зниження ціни за рахунок зменшення змінних (або постійних) витрат. Наприклад, можна понизити заробітну плату службовцем фірми або шукати вигідніших постачальників сировини і матеріалів, а також можливо необхідно підвищувати об'єми виробництва, це у свою чергу неможливо за фіксованих початкових умов.

РОЗДІЛ 4. ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЕКТУ ВИРОБНИЦТВА НАПІВФАБРИКАТУ

Розрахуємо ЧДД для ставок порівняння від 0,1 до 1 на 3 роки, розрахункові дані занесемо в таблицю 4.1.

Таблиця 4.1 - Розрахунок ЧДД на 3 роки (з першого по дванадцятий квартал)

Е	ЧДД	ЧДД	ЧДД	ЧДД	ЧДД	ЧДД
(норма дисконту)	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	5 кв.	6 кв.
0,1	-183582	23768	156695	217576	440135	304357
0,3	-155338	17017	94930	111534	190912	111707
0,4	-144243	14673	76006	82922	131798	71610
0,6	-126212	11234	50918	48607	67600	32138
0,8	-112189	8876	35761	30345	37513	15853
1	-100970	7190	26070	19910	22151	8425
ЧДД	ЧДД	ЧДД	ЧДД	ЧДД	ЧДД	ЧДД
7 кв.	8 кв.	9 кв.	10 кв.	11 кв.	12 кв.	Разом
276688	251535	228668	207880	188982	171802	2284504
85928	66099	50845	39112	30086	23143	665974
51150	36536	26097	18641	13315	9510	388014
20086	12554	7846	4904	3065	1916	134656
8807	4893	2718	1510	839	466	35394
4212	2106	1053	527	263	132	-8931

Оскільки для даного проекту ставу порівняння $E = 0.3$, то тоді нас цікавитиме ЧДД при цій ставці. Показником ефективності проекту є співвідношення $ЧДД_0$. ≥Ця умова виконується і по даному показнику проект буде ефективний.

Для створення інформаційної бази оцінки ефективності інвестиційного проекту розраховуються поквартально фінансові результати від реалізації проекту (таблиця 4.2).

Визначимо період окупності для ставок порівняння від 0,1 до 1 на період в 3 роки, розрахунки занесемо в таблицю 4.3.

Таблиця 4.3 - Розрахунок періоду окупності проекту

Ступінь періоду	1-2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Термін окупності проекту	1 рік			2 рік				3 рік			
Е	1-2 кв	3 кв	4 кв	1 кв	2 кв	3 кв	4 кв	1 кв	2 кв	3 кв	4 кв
0,1	-159814	-3119	214457	654592	958949	1235637	1487172	1715840	1923720	2112702	2284504
0,25	-143146	-36363	94116	326390	467734	580810	671271	743639	801534	847850	884902
0,3	-138321	-43391	68143	259055	370761	456690	522788	573633	612745	642831	665974
0,4	-129570	-53564	29358	161156	232766	283916	320451	346548	365189	378503	388014
0,6	-114978	-64060	-15453	52148	84286	104372	116926	124772	129676	132741	134656
0,8	-103312	-67551	-37206	308	16160	24968	29860	32579	34089	34928	35394
1	-93780	-67710	-47800	-25649	-17224	-13012	-10906	-9853	-9326	-9063	-8931

Результати розрахунків показали, що при ставці порівняння 0,3 - період окупності проекту буде більше трьох років (див. табл. 4.2). За планований період два роки, дохід (522788 грн.) за проектом не досягне величини капіталу інвестицій твірних (966120 грн.). Проект по даному показнику буде неефективний, оскільки він не витримує темпів знецінення грошових коштів.

Розрахуємо наступний показник – індекс прибутковості проекту.

Індекс прибутковості (Ид) характеризує перевищення прибуткової частини проекту над інвестиційною частиною. Використовується експертами організацій – позика позичальників (інвесторів) при ухваленні рішення про кредитування.

До - сума капіталу інвестицій твірних.

Таким чином, прибуткова частина опинилася менше інвестиційної частини.

ВИСНОВОК

В процесі написання дипломної роботи були вирішені поставленні завдання. Був проведений теоретичний аналіз проблеми підвищення ефективності діяльності. Виконаний практичний аналіз виробничо-комерційної діяльності ТОВ «Ударнік». Розглянуті суть понять ефективності виробництва. Проведений аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства. Розроблені пропозиції по поліпшенню виробничо-комерційної діяльності. Розрахований очікуваний економічний ефект від пропонованих заходів.

Рекомендації полягають в розробці бізнес-плану виробництва напівфабрикату – основного компоненту для виробництва пластикових місткостей. У плані виробництва розглядається все, що стосується виробництва на підприємстві, об'ємів виробництва, вибору оптової ціни, підрахунку виручки підприємства.

Основним моментом бізнес-плану є фінансовий план, в якому йде розрахунок собівартості, визначення прибули, аналіз ефективності проекту.

Що стосується результатів, які були досягнуті в процесі розрахунку дипломного проекту, то тут можна відзначити наступні достоїнства і недоліки. Вибір оптової ціни опинився декілька не вигідним для бізнесу. Оптимальним варіантом оптової ціни є ціна, вибрана нижче за ставку ціни верхньої прибудови оптових цін. З цією метою необхідне зниження ціни за рахунок зменшення змінних (або постійних) витрат. Наприклад, можна понизити заробітну плату службовцем фірми або шукати вигідніших постачальників сировини і матеріалів, а також можливо необхідно підвищувати об'єми виробництва, це у свою чергу неможливо за фіксованих початкових умов.

На закінчення можна сказати, що проект є ефективним. Про ефективність проекту можна судити за оцінками ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абалкин Л.И. Диалектика социалистической экономики. М., 1987. - 214 с
2. Авдеенко В.Н. Производственный потенциал промышленного предприятия. - М.: Экономика, 1989 - 239 с
3. Акулов В., Рудаков М. К характеристике субъекта стратегического менеджмента // Проблемы теории и практики управления – 1998 - №4
4. Анчишкин А.Й. Прогнозирование роста экономики. - Г.: Экономика, 1996.- 98 с
5. Баранчев В. Стратегический анализ: технология, инструменты, организация // Проблемы теории и практики управления – 1998 - №5
6. Барнгольц С.Б. "Экономический анализ хозяйственной деятельности на
7. Бирман Г., Шмидж С. Экономический анализ инвестиционных проектов: Пер. с англ. Под ред. Л.П.Белых. - М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997.
8. Бланк И.Л. Инвестиционный менеджмент. - К.; МП ИТЕМ ЛТД, 1995.-448 с.
9. Большая Советская Энциклопедия / Ред. Введенский Б.А. т.34
10. Бузько И.Р., Дмитренко И.Е., Сущенко Е.А. Стратегический потенциал и формирование приоритетов в развитии предприятий. Монография. - Алчевск: изд-во ДГМИ, 2002.-216 с
11. Буренин. А.Н. Рынки производных финансовых инструментов. - М.: ИНФРА-М, 1996. 368 с.
12. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами. - М.: Финансы и статистика, 1996.
13. Вітлінський В.В. Макаренко В.О. Модель вибору інвестиційного проекту. // Фінанси України. – 2002. - №4. – с. 63-72.

14. Гаврилюк О.В. Иностранные инвестиции /НАН Украины. Институт мировой экономики и международных отношений. Киев., 1999. – 200 с.
15. Гарнер Д., Оуэн Р , Конвей Р. Пособие Эрнст ЭНД ЯНГ. Привлечение капитала / Пер.с англ. - М.: «Джон Уайли энд Санз» , 1995.
16. Герчикова И.Н. Финансовый менеджмент. - М.: АО «КОНСАПТ-БАНКИР», 1996.
17. Гительман Л.Д. Преобразующий менеджмент: Лидерам реорганизации и консультантам по управлению. Учебное пособие. — М.: Дело, 1999
18. Глухов В. В. Финансовый менеджмент (участники рынка, инструменты, решения): Учеб. пособие. - СПб.: Спец. литература, 1995.
19. Грищенко О.В. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: Учебное пособие. Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2000. - 112 с
20. Донец Ю.Ю. Эффективность использования производственного потенциала. - К.: Знание, 1998. -123 с
21. Дункан Джек У. Основопологающие идеи в менеджменте. Уроки основоположников менеджмента и управленческой практики./Пер. с англ. — М.: Дело, 1996
22. Економіка підприємництва: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. диск. / Г.О.Швиданенко, С.Ф. Покропивний, С.М. Клименко та ін. – К.: КНЕУ, 2000. – 248 с
23. Ермалович Л.Л. "Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятия Мн.:БГЭУ,1997г.4. Корказ И.И., Самборский В.И. "Теория экономического анализа" Киев, Выща школа ,1998г.
24. Задая А.А. Народнохозяйственный потенциал и интенсивное воспроизводство. - К.: Вища шк., 1986. - 154 с

25. Игонина Л.Л. Инвестиции: Учеб. пособие / Под ред. д-ра экон. наук, проф. В.А. Слепова. – М.: Юристъ, 2002. – 480 с.
26. Инвестиционно-финансовый портфель. Отв. ред. Ю.Б. Рубин, В.И. Солдаткин. - М.: Соминтэк, 1993.
27. Инновационный менеджмент: Учебник для вузов / С.Д. Ильенкова, Л.М. Гохберг, С.Ю. Ягудин и др., Под ред. С.Д. Ильенковой. – М.: ЮНИТИ, 2001. –327 с.
28. Инструкция о порядке начисления и уплаты в бюджет налога на доходы предприятий и организаций. Приказ Главной Государственной налоговой инспекции Украины от 26 апреля 1994 года. №31.
29. Інвестиційні фонди та інші приватизаційні посередники. Сіржук Р. // Цінні папери України (офіційне видання державної комісії з цінних паперів та фондового ринку). - № 6 (6) 4 червня 1998 р. – с. 5.
30. Інститути спільного інвестування – від минулого до майбутнього. Бірюк С.О. // Цінні папери України (офіційне видання державної комісії з цінних паперів та фондового ринку). - № 6 (6) 4 червня 1998 р. – с. 3.
31. Інститути спільного інвестування // Цінні папери України (офіційне видання державної комісії з цінних паперів та фондового ринку). - № 6 (6) 4 червня 1998 р. – с. 1-3.
32. Йеннер Т. Создание и реализация потенциала успеха как ключевая задача стратегического менеджмента // Проблемы теории и практики управления – 1999 - №2
33. Ковалев А.И., Привалов В.П. Анализ финансового состояния предприятия.– М: Центр экономики и маркетинга, 1995.–192 с
34. Ковалев В.В. Управление финансами: Учебное пособие -М.: ФБК-ПРЕСС, 1998. - 160 с.
35. Ковалев В.В.,Волкова О.Н. Анализ хозяйственной деятельности предприятия"-М:ПБОЮЛ,М.А.Захаров,2001г.

36. Колосов О.Є. Інвестиційний банк – ключовий ланцюг інвестиційної інфраструктури // Фінанси України – 1999 - №5 – с. 64-73.
37. Корнєєв В.В. Інвестиційна спорідненість приватизації фондового ринку. // Фінанси України. – 2002. - №4. – с. 73-79.
38. Костырко Л. А., Ковшарь А.И., Костырко Р.А. Финансовый анализ в управлении инвестиционной деятельностью. -Луганск: Изд-во ВУГУ, 1998. - 166 с.
39. Крейнина М.Н. Анализ финансового состояния и инвестиционной привлекательности акционерных обществ в промышленности, строительстве и торговле. -М.:АО «ДИС» «МВ-Центр», 1994.
40. Кургинян А. Інвестиційні банки // Економіка. Фінанси. Право. – 1999 - №5 – с. 8-13.
41. Лазенка В. Інвестиційні банки // Банківська справа – 2000 - №6 – с. 17-20.
42. Липсиц И.В., Коссов В.В. Инвестиционный проект :методы подготовки и анализа: Учебно-справочное пособие. -М.: Издательство БЕК, 1996.
43. Любушин Н.П.,Лешнова В.Б.,Дьякова В.Г."Анализ финансово экономической деятельности предприятия" Учебное пособие для вуза./Под ред.профессора Н.П.Любушина,М:ЮНИТИ-Дана ,2000г.
44. Марголин А.М., Быстряков А.Я. Экономическая оценка инвестиций: Учебник. – М.: Ассоциация авторов и издателей «Тандем». Изд-во «Экмос», 2001. - 240 с.
45. Мелкумов Я.С. Организация и финансирование инвестиций. Учебное пособие. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 248 с.
46. Мелкумов Я.С. Экономическая оценка эффективности инвестиций и финансирования инвестиционных проектов -М.: ИКЦ-ДИС", 1997.

47. Мерзлинкина Г.С., Шаховская Л.С. Оценка экономической состоятельности предприятия: Монография / ВолгГТУ, Волгоград, 1998 – 250 с
48. Норкотт Д. Принятие инвестиционных решений: Пер. с англ. под ред. А.Н. Шохина – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 247 с.
49. Ожегов С.И. Словарь русского языка. М.: Русский язык: Толковый словарь иностранных слов. Общеупотребимая лексика. Ростов-на-Дону: Изд-во «Феникс», 1995 – 865 с
50. Остапенко Л. Фонд соціальних інвестицій в Україні // Праця і зарплата. – 2001. - №46 (грудень). – с. 7.
51. Пересада А.А. Інвестиційний процес в Україні. - К.: Видавництво «Лібра». ТОВ, 1998.
52. Пересада А.А. Моніторинг інвестиційних проектів // Фінанси України – 2001 - №4 – с. 85-90.
53. Петруня Ю. Результаты совместного инвестирования // Предпринимательство, хозяйство и право – 1999 - №5. – с. 40-44.
54. Петруня Ю.Є. Індивідуальні інвестори на ринку акцій України: мотиви діяльності // Фінанси України – 1999 - №5 – с. 11-18.
55. Попов Е., Ханжина В. Структура рыночного потенціала підприємства // Проблемы теории и практики управления. – 2001.-№6
56. Потапенко Р.Н. Инновации в развитии потенциальных возможностей организации // Вюник Схщноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. - № 12 (46). - 2001
57. Проблеми оподаткування коштів спільного інвестування. – Д.А. Леонов А.В. Федоренко // Цінні папери України (офіційне видання державної комісії з цінних паперів та фондового ринку). - № 6 (6) 4 червня 1998 р. – с. 4.
58. Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект/Сборник научных трудов Донецкого государственного университета – Донецк: Донеччина, 2000. – 276 с.

59. Прютина М.С., Грачев Л.В."Анализ финансово экономической деятельности предприятия",1998г.
60. Ревенко А., Караван М. Использование основных фондов промышленных предприятий//Бизнесинформ. - 1999. - № 13-14
61. Ревуцкий Л.Д. Потенциал и стоимость предприятия. – М.: Перспектива, 1997 – 254 с
62. Риск-анализ инвестиционного проекта: Учебник для вузов / Под ред. Н.В. Грачевой. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 351 с.
63. Рэдхэд К. Хьюс С. Управление финансовыми рисками. -М.: ИНФРА-М, 1996.-287 с.
64. Савицкая Г.В. "Анализ хозяйственной деятельности предприятия":чит.издание переработано идополнено-Минск:ООО"Новое издание",1999г.
65. Савчук В.П. и др. Анализ и разработка инвестиционных проектов: Учебное пособие – КНЭУ. – Киев.: Эльга,2000. – 304 с.
66. Самоукин А.И. Потенциал нематериального производства – М.: Знание, 1991 – 108 с
67. Серов В.М. Инвестиционный менеджмент. Учеб. пособие. – М.: ИНФРА-М, 2000 – 272 с.
68. СкворцовН.Н."Хозяйственный механизм предприятия"-Киев. Выщашкола,1990г.
69. Словарь иностранных слов / Ред. Высюкова И.А. М.: Знание, 1999 – 508 с
70. Соколовська З. Логвінов В. Розвиток консалтингових послуг на ринку інвестицій // Вісник Укр. Акад. держ. упр. при Президентіві України – 2000. - №4 – с. 93-101.
71. Стойка В. Правовые проблемы защиты прав инвесторов // Підприємництво, господарство і право. – 2002. - №3. – с. 5-7.

72. Суторміна В.М., Федосов В.М., Рязанова Н.С. Фінанси зарубіжних корпорацій. - Київ: Либідь, 1993.
73. Технопарки – інноваційний шлях до суспільства високих технологій. Патон Б. // Світ. - №45-46 (216-217) грудень 2001 р.
74. Управление социалистическим производством: Словарь под ред. Козловой О.В. - М., 1983 – 534 с
75. Чичкало - Кондрацька І. Б. До питання оновлення основних виробничих фондів промисловості// Фінанси України. - 1998. - №4. - с.47.
76. Шарп У., Александер Г., Бэйли Дж. Инвестиции: Пер. с англ. – М.: Инфра – М, 2001. – 1028 с.
77. Шевчук В.Я., Рогожин П.С. Основы инвестиционной деятельности. – К., 1999. – 200 с.
78. Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. Финансы предприятия.– М: Изд-во “Перспектива”: Изд.дом “Инфра-М” - 1998 – 457 с
79. Экономика предприятия: Учебное пособие / Под общ. ред. д.э.н., проф. Л.Г.Мельника. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2002. – 632 с
80. Экономический потенциал развитого социализма / Под.ред. Мочалова Б.М. – М., 1982 – 250 с